

Europrojekt „Community as Opportunity” rahvusarhiivis 2014–2018

Birgit Kibal

Kogukondade ja mäluasutuste, nagu ka kogukondlike huvigruppide ja teadus-
asutuste rahvusvahelist koostööd ei rakendata ühiskonnas kuigi sageli. Kattuvat
ühishuvi võib pigem esineda kindlapiirilise teadusprojekti raames või riikliku
sõlmprobleemi lahendamisel. Vaadeldav europrojekt oli aga ainulaadne alga-
tus nii kogukondade pärandi avamise kui ka loovate õppemeetodite arendamise
tähtsuses. Projekti raames käsitleti arhiivi kui kogukonda võimalikult laias
tähtsuses – nii kasutajad kui ka asutused, ehk teisisõnu: arhiiv kui kogu ühis-
kond, kuhu igaüks saab panustada kas ajaloo kirjutaja, mälestuste edasikandja
või oma loo jutustaja rollis. Euroopa üheteistkümne riigi seitsmeteistkümne asu-
tuse tegevustes kutsuti kogukondi avastama oma ajalugu ja julgustati iga huvi-
list jagama oma erakogu sisu avalikkusega. Uuendused arhiivipedagoogikas osu-
tusid aga sedavõrd silmapaistvaks, et Eesti esindajail tuli kahel viimasel aastal
korduvalt esitleda arhiivides läbitud aktiivõppe tulemusi ja tutvustada valminud
lühifilme.

Rahvusarhiiv osales projektis 1. detsembrist 2014 kuni 30. novembrini
2018, kuigi sisuline töö sai hoo sisse 2015. aasta suvel ja sügisel. Projekt kuulus
Euroopa Komisjoni kaasfinantseeritavasse programmi „Loov Euroopa Kultuur
2014–2020“ ja kandis täisnime „Community as Opportunity – the creative
archives’ and users’ network“, lühendatult CO:OP. Maakeeli näis projekti nime
tabavaimaks vasteks „Kogukond kui mänguruum“, mille alapealkirja vihjet
arhiivide ja kasutajate loovale võrgustikule praktikas selgitada ei tulnudki.
Projektis osalenud seitsmeteistkümnest asutusest üksteist olid arhiivid, sh kuus
rahvusarhiivi (Horvaatia, Tšehhi, Ungari, Rootsi, Soome ja Eesti), viis teadus-
ja õppeasutust (Grazi, Kölni, Napoli ja Madridi Complutense ülikool ning Ser-
bia Teaduste ja Kunstide Akadeemia Balkani instituut). Projekti eestvedaja rolli
kandis rahvusvaheline arhiiviuuringute keskus ICARUS.

Rahvusarhiivi üks tähelepanuväärsemaid tegevusi oli uudse arhiivipedago-
gilise õppetöövormi arendamine, mida programmis nimetati „Seiklusteks arhi-
vis“: arhiivides korraldatavat õpet rikastati filmimisega ja õpitulemused esitati

lühifilmidena. Loova õpetöö pilootprojekti 2015. aasta oktoobris osalesid Pelgulinna gümnaasiumi 10. ja 11. klassi õpilased, nii teooria- kui ka praktikatunnid viidi läbi Madara arhiivihoones Tallinnas. Arhiivipedagoog Tiina Männapsoo valmis-
tas ette viis ülesannet Eesti ajaloos oluliste sündmuste teemal (näiteks Asutava Kogu

Filmi teevad Tallinna Nõmme gümnaasiumi õpilased

avakoosolek 1919. aastast, Konstantin Pätsi kõne 1934. aasta riigipöörde järel) ning tutvustas arhiivi otsivahendeid. Õpilased jagunesid nelja- ja viieliikmelistesse rühmadesse, mõtlesid läbi ülesande lahenduse ja vormistasid arhiivitunni tulemuse lühifilmina oma nutiseadmeid ja meelepärase videotöötluse tarkvara kasutades. Filmide töötlemisel ja viimistlemisel said õpilased kasutada arvutitundides omandatud oskusi ja rakendada keeleteadmisi ingliskeelsete subtiitrite lisamisel. Õppetöö tulemuslikkuses olid kõik osalejad üksmeelel. Õppepäev lõppes ühise filmivaatamisega. Valminud neli vahvat filmiklippi avaldati rahvus-

arhiivi ajaveebis detsembris 2015 (vt <https://blog.ra.ee/>). Ka järgnevate sarnaste arhiivitundide läbiviimine osutus tõhusaks ja oli oodatust tulemuslikumgi – õpilased suhtlesid rühmatöös aktiivselt ja astusid julgelt üles nii näitlejate, jutustajate kui ka operaatoritena, nautisid filmimise protsessi, eksperimenteerisid ajaloo tõlgendamisel ning said kahtlemata uusi teadmisi nii arhiiviallikaist, arhiivi infosüsteemidest

Filmikaadreid

kui ka arhiivi rollist ühiskonnas. Valminud filmid olid mõnelgi juhul lähedal täiuslikkusele – filmi aluseks oli huvitav lugu, mida anti edasi lihtsate võtete, ent selge mõttega, lisati detailseid heli- ja fotoefekte. Pärast võtete salvestamist viidi hoolega läbi kannatlikkust nõudvaid tehnilisi töid. Kokkuvõttes võib kahtlusetada, et ajalooõpetuse populariseerimisele annab tekstipõhise õppevormi

täiendamine visualiseeritud õpitulemustega kuhjaga juurde – õpetamine filmimise kaudu on mineviku meenutamine mängimise teel. Uudse arhiiviõppe läbisid lisaks eelnimetatud Tallinna Pelgulinna gümnasistidele veel Tartu katoliku hariduskeskuse 5. ja 6. klassi õpilased, Tallinna polütehnikumi 2. kursuse ajalootudengid, Nõmme gümnaasiumi 10. klassi õpilased, Rae valla Järveküla kooli 6. klassi õpilased, Haapsalu kutsehariduskeskuse bürootöö 2. ja 3. kursuse tudengid, Tarvastu gümnaasiumi 8.–12. klassi õpilased, Tartu Jaan Poska gümnaasiumi 10.–12. klassi õpilased ning Tartu ülikooli arhiivinduse eriala esmakursuslased. Projekti raames valmis Eesti kooliõpilastel ja tudengitel 32 lühifilmi, see on enam kui kolmandik kõikidest projekti raames loodud filmidest (kokku 87). Välisarhiivide õppefilmidest tasub esile tõsta Rootsi, Soome, Horvaatia, Tšehhi ja Ungari koolinoorte loomingut. Nii Eesti kui ka teiste riikide arhiiviõppefilmid on leitavad temaatiliselt YouTube'i kanalilt märksõnaga „adventures in archives“.

Projektis kuulus rahvusarhiivi ülesannete hulka ka kohalike topoteekide loomine, täpsemalt nende ettevalmistamine ja arendamise koordineerimine. Topoteek on ühisloome platvorm, mis annab ligipääsu kogukonna (küla, valla, seltsi jm) digiteeritud ajalooallikatele. Tähelepanu keskmes on foto – üleslaadimise ja kirjeldamise kõrval saab pildil kujutatud objekti paigutada kaardile nii, et ajalooline võte on seostatav tänapäevase asukohaga. Keskkond on avatud ka kirjalike dokumentide ning heli- ja videosalvestuste esitlemiseks. Topoteegi haldamine ja järjepidev täiendamine tugineb vabatahtlikkusel, igas kogukonnas

Rahvusvahelise arhiiviuuringute keskuse ICARUS konverentsil „Co:operative Estonia“ Nooras tutvustab Sven Lepa ühisloomeprojekti „Tartu 1867“

Konverentsi „Co:operative Estonia“ külalised uudistavad
Noora konserveerimisüksuse laborit

piisab ühest tehnilise taibuga huvilisest, kes lisab ainet vastavale veebilehele. Eesti esimene topoteek avati Uhtnas 2016. aasta novembris, toona sisaldas see ca 600 fotot, 2018. aasta lõpuks aga juba enam kui 800 fotot. Projekti vältel täitis Eesti kuues paigas tänuväärsed topoteegi halduri rolli kuus inimest: Inge Pikkoja Lääne-Virumaal Uhtnas, Tiina Kull Jõgevamaal Adaveres, Malle Pajo Pärnumaal Ares, Virve Tamm Tartumaal Laevas, Lea Rand Ida-Virumaal Toilas ja Eve Tamm Läänemaal Linnamäel (Oru). Tänu neile ja nende toetajale kogukonnas valmisid 2017. aastal sisutihedad Adavere, Are, Laeva, Oru ja Toila topoteegid, millest igasse tehakse pidevalt täiendusi. Nii hõlmasid 2018. aasta lõpus Eesti kuus topoteeki ligikaudu 12 000 dokumenti, neist enam kui 10 600 on fotod. Projekti kestel koordineeris topoteekide haldamist Sven Lepa rahvusarhiivist, edaspidi ootame tõhusa algatuse jätkajana initsiatiivi ja tuge maaraamatukogudelt. Partnerasutuste topoteekidest väärivad esiletõstu Rootsi ja Soome loodud keskkonnad, üks Rootsi topoteeke avab eestirootslaste pärandit ja Soome nimistust leiab muu hulgas killukese saamide ajaloost fotodel. Projekti käigus Eestis ja partnerite ringis valminud topoteegid on leitavad veebist (<http://topotheque.eu>).

Kuivõrd projekt oli suunatud ka koostöö tugevdamisele arhiivide ja arhiivaride vahel, käivitati Euroopa arhiiviblogi (<https://coop.hypotheses.org/>), kuhu rahvusarhiivi töötajad andsid tõhusa panuse mitme huvitava looga. Näiteks tutvustati Balti põgenikelaagreid Saksamaal 1944–1949, Tallinn–Helsingi laevaliini avamist 1965. aastal, Tartu Jaani kiriku terrakotade värviuuringuid, laevavakkide allikaid rahvusarhiivi kogudes ja teisigi Euroopa

lugejale huvipakkuvamaid teemasid. Enamasti olid need lood varem avaldatud rahvusarhiivi ajaveebis. Projekti raames arendati meie arhiivis mitut veebi-põhist andmebaasi ja rakendust: loodi ja täiendati kinnistute registri Liivimaa mõisate kirjeldusi, testiti ühisloome „Tartu 1867“ veebirakendust, viidi läbi vallakohtute-teemalise ühisloomerakenduse tehniline ettevalmistus ning toetati Tartu ülikooli ajalootudengite konverentsi korraldamist. Üpris suur ettevõtmine oli rahvusvahelise konverentsi „Co:operative Estonia“ läbiviimine 29.–30. mail 2017. aastal Tartus Nooras. Konverentsil osales ligikaudu 70 inimest 20 riigist. Projektitöödele lisaks arutleti meie ja naaberriikide Läti ja Leedu mäluasutustes tehtava üle, samuti e-Eesti arenduste üle infotehnoloogia ja e-teenuste vallas (pikemalt saab konverentsist lugeda ajakirja Tuna numbrist 3/2017).

Kogu tegevust kokku võttes võib kahtlusega kinnitada, et läbitud algatused olid arendavad ja suure tõenäosusega jääb neist mõnigi püsivamalt kasutusse. Igal partnerasutusel oli projektis avar loominguline vabadus ja piisav iseseisvus eesmärkides sõnastatu elluviimisel. See aga ei pisendanud sugugi partnerite tähtsust. Pigem vastupidi, kaks korda aastas ehk kokku kaheksal korral toimunud kohtumised – konverentsid Prahas ja St. Pöltenis (2015), Visbys ja Budapestis (2016), Tartus ja Madridis (2017), Helsingis ja Napolis (2018) ning projekti lõpufestival Zagrebis liitsid

**Kokkusaamise Napolis 2018. aastal
lõpetas meeleolukas jalgpall**

kolleegide üle Euroopa mitte üksnes töistel aruteludel, vaid ka õhtustel meeleolukatel koosviibimistel ja spordiplatsidelgi. Südamlik tänu projekti vedada aidanud ja abikäe ulatanud kolleegidele, ennekõike Sven Lepale, Tiina Männapsoole, Liisi Taimrele ja Kersti Lustile. Suur tänu, ICARUSE president Thomas Aigner ja koordinaator Kerstin Muff, et tõite igasse teemakäsitlusse sügavust ning andsite igale kohtumisele vahetult sõbraliku ja avatud vaimu. Järgmiste kohtumisteni ICARUSE ringis!

Ettevõtlik Eesti 100

1. veebruar 2018 | Sisuturundusväljaanne valmis koostöös Rahvusarhiiviga

Iga ettevõtte lugu on oluline ning väärrib säilitamist

Teie ettevõtte eiline ja tänane argipäev on homsete põlvkondade jaoks väärtuslik ajalugu. Teie kirjeldab meie riigi ja ühiskonna arengut. Rahvusarhiiv kutsub kõiki ettevõtteid üles panustama oma dokumentide korrahoidu ja kaaluma, kas toimikud teie riivil ja failid kõvakettal võiksid olla osa Rahvusarhiivis talletatavast kultuuripärandist.

18. sajandisse vabrik nimega Phoenix aastal 1904, 1920. aastatel eksporditi meie suurima tikuvabriku toodangut ka Inglismaale ja USA-sse. Foto on Viljandi Tuletikuvabriku sisevaade 1933. aastal. FOTO: RAHVUSARHIIV

Rahvusarhiiv algatab Eesti Vabariigi juubeliaastal ettevõtluse ajaloo säilitamisele tähelepanu juhtimiseks kampaania ja kogumisprojekti "Eesti ettevõtte 100+".

Eestis on ettevõtteid, mis tegutsevad juba alates 18. sajandist kuni tänaseni, ning ettevõtteid, mis on alguse saanud 1990. aastatel ja pidanud vastu taastatud riigi kasvuraskustele, ning meil on uued ja moodsaid ettevõtteid, mille hulka kuuluvad ka idufirmad. Rahvusarhiivis on üsna esinduslik koostis erinevatest ettevõtteid ja organisatsioonidest, kuid kuni nõukogude perioodi lõpuni varasest ajast kuni praeguse iseseisvuse taastamiseni, tuleb hakata ka uuema ajaloo säilitamise nimel tööd tegema.

Eesti riigi edukus sõltub ettevõtete panusest ning teie ajaloot ei saa tulevikus kirjutada Eesti majanduse ajalugu. Seetõttu on väga oluline tösta teadmist ettevõtete dokumentide säilitamise tähtsusest, ka ettevõtete dokumentide enda juures. Paraku ei ole teabe säilitamine erasektoris veel üldiselt teadustatud vajadus, mistõttu vajadusel nad dokumendid (nii paberil kui ka digitaalsed), võivad alati kaduda. Selline protsess on pöördumatu.

Rahvusarhiiv soovib anda parima, et ka ettevõtete tegemised jääksid osaks meie ühiskonna kirjalikust mälest. Teie lugu on oluline, jäämist ja jäädvustamist väärt – kingime eesti rahvale ja tulevastele põlvkondadele rikkalikuma kultuuripärandi!

Rahvusrhiivi kampaania „Ettevõtted 100+“ Majandusajaloo algallikad arhiivis

Birgit Veiler

„Pealegi, sama valdkonda, küll teise nurga alt,
katavad Eesti 100 raamatusarjas ilmuvad raamatud „Eesti
majanduse 100 aastat“, „Eesti panganduse 100 aastat“.“

EV100 juhtrühm

Ülaltoodud tsitaat pärineb Eesti juubeliaastaga seonduva projektitaotluse tagasisidest. Kõrge renomeega komisjoni arvamus on kõnekas. Praeguse dokumendipärandi säilimise tähendus ja selle olulisus tuleviku ajalookirjutuse algallikana on teema, mille selgitamisele tuleb nähtavasti palju rohkem tähelepanu pöörata.

Lähtudes rahvusrhiivi missioonist – koguda teavet, mis peegeldab kogu Eesti ühiskonda – ei saa mööda vaadata erasektori äriühingute dokumentidest. Eesti vabariigi juubeliaastal läbi viidud kampaania „Ettevõtted 100+“ oli mõeldud eelkõige arhiivi kogumistegevuse tutvustamiseks ettevõtjate hulgas, aga eesmärk oli ka rahvusrhiivi nähtavakstegemine laiemalt.

Eestis on täna pika ajalooga ettevõtteid, mis on tegutsenud isegi läbi sajandite. Meil on ka uuemal ajal alguse saanud ja taastatud riigi kasvuraskused vastu pidanud ettevõtteid. Nende kõrval saavutavad aga aina suurema kaalu ja kõlapinna uue ajastu ärid – idufirmad ja tulevikutehnoloogiaid arendavad ettevõtted, mis vallutavad maailma ning iseloomustavad Eesti ühiskonna püüdlusi ja suundumusi.

Vaadates ringi rahvusrhiivi hoidlates, on ettevõtluse ajalugu kajastav arhivaalide hulk üsna rikkalik, hõlmates aega 17. sajandist kuni riikliku iseseisvuse taastamiseni. Nõukogude okupatsiooni aegsete ettevõtete arhiivide esindatus rahvusrhiivis seab meid läänemaailma perspektiivis üsna erilisse seisukorda. Kuna eraettevõtluse asemel organiseeris toona majanduselu riik, on arhiivi jõudnud peaaegu täielik nõukogude-aegne kirjalik pärand kõikide

majandusharude kohta. Avatud ühiskondades on ettevõtete dokumendid alates Teisest maailmasõjast säilinud tunduvalt kehvemini või ei ole need uurijatele ligipääsetavad ega kasutatavad. Mõeldes aga kõige uuemale ajale, Eesti majandusmaastikule pärast iseseisvuse taastamist, siis seda aega kajastavaid silte meie hoidlariivide täitvatel karpidel palju ei ole.

Seega algab Eesti majandusloos säilimise probleem just murrangulistest, muutlikest ja uusi olusid kujundavatest 1990. aastatest. Erasektor ei ole kohustatud hoidma oma põhitegevuse dokumente ega neid rahvusarhiivi üle andma. Meil on hoiul küll riigiettevõtete dokumente kuni kümnendi keskpaigani, kuid erasektorst vaid üksikuid arhiive, needki paraku lünklikud ja nende jõudmine rahvusarhiivi on olnud pigem juhuslik. Arhiivide säilitamine ei ole erasektoris esmane vajadus, mistõttu vanemad dokumendid, nii paberil kui ka digitaalsed, on pöördumatult ja alatiseks kadumas.

Kõike seda silmas pidades otsustati rahvusarhiivis 2018. aasta alguses algatada mitmeid tegevusi ühendav kampaania tähelepanujuhtimiseks vajadusele säilitada ettevõtluse ajalugu. Aktsiooni kõige üldisem eesmärk oli saata sõnum: ettevõtete lugu on oluline ja jäädvustamist väärt, see on osa eesti rahva tulevaste põlvetele jäävast kultuuripärandist.

Kampaania avapauguks sai EV100 raames saajandi ettevõtetele pühendatud Äripäeva erileht, mis valmis koostöös rahvusarhiiviga. Meile eraldatud rohkes leheruumis ja veebiväljaandes saime võimaluse tutvustada ettevõtlust puudutavaid kogusid, digitaalset arhiivindust ning kutsuda lugejaskonda üles mõtlema ettevõtete dokumentide olulisusele.

Pärast lehe ilmumist korraldasime võimalikult laiale ettevõtete ringile suunatud küsitluse, mida levitasime Äripäeva, Facebooki, ettevõtete katusorganisatsioonide ja otsepostituste kaudu. Küsitluse eesmärk oli uurida ettevõtete arhiivide seisukorda, arvamust dokumentide säilitamise vajalikkuse kohta ja põgusalt ka ettevõtete teemakohaseid vajadusi ja probleeme. Vastanute hulk ei olnud levitamiskanalite laia hõlmavust arvestades väga suur, mõne järelduse saab teha sellestki. Samas oli huvitav näha ka sihtgrupivälist huvi – vastanute hulgas oli avaliku sektori asutusi ja MTÜsid, ilmselt praktilistel põhjustel. Saime teada, et paberdokumente võib veel alles olla eelkõige neil ettevõtteil, mis on asutatud 90ndatel või varem. Hiljem alguse saanud ettevõtted on arhiivi pidamisest aina kaugenunud ning dokumente säilitatakse vaid kohustuste piires. 2010. aastatel asutatud ettevõtetel on aga tekkinud ainult digitaalsed dokumendid ning pahatihti pole nende säilitamist teadlikult korraldatud.

Küsitluses selgunud suurima murekoha leevendamiseks koostasime esimese erasektorile suunatud infokirja just digitaalsete dokumentide säilitamisest. Edaspidi hakkab infokiri ilmuma kolm-neli korda aastas eesmärgiga hoida kontakte ja jagada regulaarselt kasulikku, praktilist ja asjakohast infot arhiivinduse kohta. See on ökonoomne võimalus jõuda suure sihtgrupini võrdlemisi väikese vaevaga, hoides meie huvi ja eesmäärke pidevalt aktuaalsena.

Küsitluse tulemuste ja infokirja koostamise tuules tootsime väikeettevõtetele ja organisatsioonidele suunatud õppevideo digitaalsete dokumentide haldamisest. Video levitamine aitas suurendada huvi rahvusarhiivi infokirja vastu.

Võttes kampaania raames läbi viidud tegevusi kokku, võib öelda, et neist sündis palju head. Teadvustasime, et kuna rahvusarhiivil ei ole võimalik isegi mitte kõikide olulisemate ettevõtete dokumente koguda, on vajalik tegutseda ajaloopärandi mõistes märgiliste arhiivide säilimise nimel ettevõtete endi juures. Sealjuures on võimalik palju saavutada pelgalt järjepideva teadlikkuse tõstmise ning nõustamisega. Ettevõtmised löid pinna tulevikuks – arhiivi mõistetavam positsioon ühiskonnas ja varasemad kokkupuuted ettevõtetega tagavad sujuvama koostöö edaspidi. Arhiivide säilimine ettevõtete juures on ka ainus viis, kuidas rahvusarhiiv neid edaspidi soovi korral koguda saaks.

Eesti riigi edukus sõltub suuresti meie ettevõtete panusest ning nende lugu teadmata ei saa tulevikus kirjutada Eesti ajalugu. Loodame, et kampaania oli hea algus tehtavale tööle suurendamaks rahvusarhiivi tuntust kompetentsikeskusena – asutusena, mille poole võib pöörduda ka eraettevõtte, mittetulundusühing ja üksikisik!

EELK Viru praostkonna Jõhvi koguduse esindaja Anneli Lein, rahvusarhiivi arhivaar Lea Teedema ja konsistooriumi arhivaar Janis Tobreluts, 2016

Rahvusarhiivi ja koguduste koostöö

Lea Teedema

Rahvusarhiivis säilitatavatest dokumentidest on eri konfessioonide koguduste arhiivide sünni-, surma- ja abielumeetrikad ning personaalraamatud ehk kirikuraamatud alati olnud ühed enamkasutatavad. Perekonnaajaloo uurimises on need asendamatud.

Genealoogiahuvilistele huvipakkuvaid dokumente säilitatakse ka koguduste arhiivides kohapeal. Paraku oli huvilistel tülikas nendeni jõuda ning raamatuid ähvardas pikaajalise intensiivse kasutamise tagajärjel lagunemine. Parema juurdepääsu võimaldamine ja raamatute säilimise tagamine oli koguduste ja rahvusarhiivi ühine huvi. Esialgu olid koostööst huvitatud ka Konstantinoopoli Patriarhaadi alluvuses olevad õigeusu kogudused, reaalse ja süstemaatilise koostööni jõuti siiski vaid EELK kogudustega. Kindlasti aitas sellele kaasa rahvusarhiivi ja EELK konsistooriumi varasem hea koostöö. Mõlemapoolne huvi päädis 2008. aastal sõlmitud koostööleppes, mille alusel alustas rahvusarhiiv EELK kogudustes leiduvate perekonnalooliste materjalide mikrofilmimist ja digimist ning võimaldas digitule – kehtivatele õigusaktidele tuginedes – avalikku juurdepääsu veebikeskkonnas SAAGA.

Töörutiin

Kogudustes säilitatava arhiiviainese kirjeldamisel tegi suure töö EELK konsistooriumi arhiivi arhivaar Janis Tobreluts, tema koostatud nimekirjad olid aluseks töösse võetavate kirikuraamatute väljavalimisel. Janis oli ka projekti konsistooriumi-poolne koordinaator, kes kogudustega vahetult suhtles. Rahvusarhiivist vedas projekti kuni 2015. aastani Ave Märjama, pärast seda kuni 2017. aastani Lea Teedema.

Algul peeti õigeks mikrofilmida ja digida meetrikaraamatud, armulaualiste nimekirjad ja personaaliad kuni 1926. aastani. Peagi selgus, et sellest põhimõttest on raske kinni pidada. Väiksemates kogudustes on kirikuraamatud kasutuses pikka aega, tihti ulatub sealne andmestik välja meie kaasaega. Võimaluse korral tõmmati mõtteline ajaline piir 1950ndatesse, ajalise piiri ületav raamat digiti ikkagi tervikuna. Hiljem laiendati ka valikukriteeriume ning nimekirjadesse lisati liikmeannetajate nimekirju, kaarte-plaane, kartoteeke jm dokumente.

Kapp kirikuraamatutega Lüganuse koguduses, 2016

Janise kogutud andmete põhjal koostati kogudustest laenutatavate raamatute esialgsed nimekirjad koos laenutuslepingutega. Kohtumised kogudustes leppis kokku Janis. Väiksemate praostkondade kogudused jõuti läbi käia päevaga, suuremates tuli käia kaks korda. Raamatute kättesaamisele kuluv aeg oli ettearvamatu. Mõnikord ei mõistatud täpselt, mida me soovime, ja toodi välja kogu koguduse arhiiv, kust siis vajaliku ise välja noppisime. Mõnikord ei teatud, millises kapis raamatud on. Kord oli kadunud kogu kapp koos raamatutega, õnneks selgus, et see oli remondi ajaks lihtsalt mujale tõstetud. Meid usaldati ja lubati lahkelt igale poole piiluda ja kappe läbi otsida. Sageli leidsime otsimiste käigus ka nimekirjaväliseid, aga digimist väärivaid dokumente. Mõnikord oli vajalik raamat erinevatel põhjustel ajutiselt kellelegi laenutatud ja nii tuli teha ka koduviisiite. Mõnikord jäid raamatud ka saamata, nii juhtus ühes koguduses

Pärnumaal, kuhu vahetult enne meie tulekut saabus suur kogus humanitaarabi ning arhiivikapile ligipääs puudus.

Palju oli selliseid kogudusi, kus kõik oli korralikult valmis pandud ja jäi ainult raamatute ülelugemise vaev. Hiiumaal olid kõik vajalikud raamatud koguduste kaupa Kärkla pastoraadis meid ootamas.

Rahvusarhiivis raamatud kõigepealt kirjeldati ning iga raamat sai haldamiseks vajaliku virtuaalse tähise, mis koosneb lühendist „elk“ koos koguduse ja säiliku numbriga. Seejärel jõudsid raamatud konservaatorite lauale, kus need valmistati ette digimiseks, vajadusel puhati ja tehti väiksemaid parandusi. Konservaatoritelt liikusid raamatud mikrofilmijate-digijateni, kelle töö tulemusel valmisid tagatiskoopiatena mikrofilmid ja SAAGA-kasutajate tarvis digipildid. 2478st raamatust vajasis vähemal või suuremal määral konserveerimist ligikaudu pooled ning digitud kaadreid kogunes 492 189. Seejärel seoti digitaalarhiivi abiga kirjeldused digipiltidega ja tehti need SAAGAs kättesaadavaks.

2008. aastal Tartumaa kogudustes alanud projekt lõppes 2017. aastal Virumaa kogudustes. Projekti tulemused võttis kokku Nooras 9. novembril 2017 korraldatud EELK ja rahvusarhiivi koostööpäev.

Arhivaarid Lea Teedema ja Janis Tobreluts ning EELK Viru praostkonna Lüganuse koguduse diakon Tõnis Tamm, 2016

Projekti laienemine, õigeusukogudused

Perekonnaloosi dokumente on hoiul ka EELK konsistooriumi arhiivis, kuhu on viimase kümnendi jooksul üle antud ka mitme Välis-Eestis tegutsenud koguduse arhiivid. 2016. aastal digiti ka neis leiduvad pereloomised allikad.

2018. aastal käivitus veel väike jätkuprojekt, mille käigus digiti koguduste arhiivides säilitatavad kirikukroonikad, mis on väärtuslikuks allikaks kohaajaloo uurimisel.

Kuigi õigeusu kogudustega süstemaatilist koostööd ei tekkinud, elavdas koostöö luteri kogudustega kontakte ka nendega ehk head ja kasulikud teod panevad aluse järgmistele headele algustele. 2016. aastal, vahetult enne külaskäiku Saaremaa praostkonda, saime infot Kuressaare õigeusu koguduses hoiustatavatest mitme Saaremaa õigeusukoguduse dokumentidest. Kogudus oli nõus need andma rahvusarhiivi. Üleantud kogus dokumente oli tõeliselt muljetavaldav. Tubli täienduse said Kuressaare ja Piila õigeusukoguduse fond, väärtuslikke dokumente lisandus ka Laimjala, Levala, Tornimäe, Reomäe ja Metsküla koguduse fondi. Üleantu hulgas oli ka EAÕK Saaremaa praostkonna ja üle 60 aasta Kuressaare ja teisi Saaremaa õigeusu kogudusi teeninud ülempreestri Felix Kadariku isikuarhiiv. 2018. aastal andis EAÕK Värskas kogudus rahvusarhiivile üle valdavalt 19. sajandist ja 20. sajandi algusest pärinevad arhiivimaterjalid.

Koostöö kogudustega tegi meeldivaks suhtlus toredate inimestega, boonuseks oli võimalus tutvustada Eestimaa ilusate pühakodadega.

EELK ja rahvusarhiivi koostööpäev

9. november 2017

Teoloogiadoktor
Peeter Roosimaa esines
teemal „Reformatsiooni
mõju maarahvale: Uue
Testamendi eestikeelsete
tõlgete saamisest ja
tõlkimise probleemidest“

Peapiiskop Urmas Viilma, piiskop Tiit Salumäe,
Tartu praost Ants Tooming ja Valga praost
Mart Jaanson ning riigiarhivaar Priit Pirsko

Konsistooriumi
arhivaar
Janis Tobreluts

Riigiarhivaar
Priit Pirsko

Tartu
konserveerimis-
valdkonna juht
Jaan Lehtaru

Tartu kogumisosakonna
arhivaar Lea Teedema

Näituse „Neelatud aeg: 10 fotot erifondidest“ kohaspetsiifiline ruumiinstallatsioon filmiarhiivi ajaloolistes garnisoni-aegsetes kongides esitles nõukogude perioodil arhiivis eksisteerinud erifondide osakonna protsesse ja osalust ideoloogiamasinas, mis sundis „neelama“ režiimile ebasobivat aega ja sellega kaasnevat

Arhiiv liigub ja mängib, vaatab enda sisse ja minevikku, näitab kino ja kajab ehk kuraatoritegevusest 2017–2018

Maarja Hindoalla

Arhiiv liigub ja mängib

2017. aastal möödus jalgratta leiutamisest 200 aastat ning sel puhul avati rahvusarhiivi galeriis toredale tähtpäevale pühendatud näitus „Meie sõber jalgratas“. Arhiivikogude põhjal näidati sõiduvahendi arengut ja jõudmist Eesti teedele – eksponeeriti nii liikumatuid kui ka liikuvaid pilte kahe (või enama) rattaga kondimootoriga sõiduvahenditest. Lisaks veeretati näitusesaali ka eksponaate Eesti jalgrattamuuseumist ja erakogudest, konkurentsituult pilkupüüdvaimeist oli ülemöödunud sajandist pärit kõrg- ehk ämblikratas Rudge 60". Näituse pealkiri „Meie sõber jalgratas“ laenati Hans Roosipuu 1987. aastal valminud samanimeliselt dokumentaalfilmilt. Sellega tehti väike kummardus legendaarsele spordifilmide režissöörile ja operaatorile, kes kahjuks samal, s.o 2017. aastal meie seast lahkus. Filmi sai näitusel vaadata.

Näituse „Meie sõber jalgratas“ pilkupüüdvaimeks eksponaadiks oli ülemöödunud sajandist pärit kõrg- ehk ämblikratas Rudge 60"

Jalgratas ei ole mõeldud seisma ja tolmu koguma, vaid ikka ringi vutama, nii pani ka filmiarhiiv rattad alla ning viis näituse linna-ruumi. Kahel kaunil septembrikuisel laupäeval toimusid jalgrattatuurid, mis juhatasid Tallinna filmiradadele ning lõppesid filmiarhiivis Juli Kuni 1963. aastal lavastatud jalgrattakomöödia „Jalgrattaltsutajad“ ühisvaatamisega. Tuurid, kus tutvustati filmivõttepaiku alates Andrei Tarkovski legendaarset „Stalkerist“ (1979) kuni Hardi Volmeri alternatiivajaloolise filmi „Minu Leninid“ (1997) – milles kujutati meie kaunist pealinna sajanditaguse Pariisina – olid menukad ning pälvisid ohtralt kiidusõnu linnaruumile uue ja huvitava vaatenurga pakkumise eest.

Mängulisematest ettevõtmistest kujunes üheks populaarsemaks 2018. aasta maikuus rahvusarhiivi galeriis vaid kuus päeva avatud olnud interaktiivne videomängude muuseum „Infinite Lives“, kus, erinevalt traditsioonilisest muuseumist, said külastajad eksponaatide pelga vaatamise asemel videomängudes ise kätt proovida.

1980. aastate lõpul muu maailma eeskujul Eestis juuri ajama hakanud videomängude subkultuur kui tehnoloogia, meelelahutuse ja kultuuri kontrapunkt oli oluline ja omanäoline. Koostöös videomängukultuurile pühendunud prantsuse päritolu kunstniku Camille Laurelli – kes Eestis elades on keskendunud just Ida-Euroopa videomängukultuuri jäädvustamata eripäradele – ja tema juhendatavate kunstiakadeemia graafilise disaini osakonna tudengitega kujundati galeriist 1980. aastate hõnguline ruum. Mängimiseks pandi välja erinevaid videomängukonsoole ning hulganisti elektronmänge 1980. aastate lõpu- ja 1990. aastate algusperioodist, lisaks Eesti esimene arvutimäng „Kosmonaut“ ning kaasaegseid kodumaiseid mobiilmänge. Näituse publikuprogrammi kuulusid vabas vormis vestlusõhtud, kus valdkonna eksperdid ja mängurid arutlesid videomängukultuuri erinevate tahkude üle: alates videomängude ajaloost ja kollektsioneerimisest kuni (e-)spordi ja ärini.

Interaktiivne videomängude muuseum „Infinite Lives“ pakkus äratundmisrõõmu suurematele ning avastamisrõõmu väiksematele külastajatele

Muuseumi lõpetas muuseumiöö raames toimunud videomängupidu, mille jooksul käis galerii kitsalt pinnalt viie tunni jooksul läbi rekordilised 335 külastajat. Tänapäevaks on rahvusrarhiivi galeriist hüpikmuuseumina alustanud projekt kasvanud suuremaks ja veelgi populaarsemaks ning leidnud püsiva kodu ARSi majas nime all „LVLup!“.

Arhiiv vaatab enda sisse ja minevikku

Sammukese edasi arhiivi ja kunstiinstitutsioonide ühistöös viis ka kunstiakadeemia graafikatudengi Dagne Aaremäe retrospektiivne ja arhiiviellu sissevaatav näitus „Benita Labi: „Splendid loneliness““, kummardus arhiivi teenekale töötajale, markantsele isiksusele ja ka arhiivile laiemalt. Loomulikult oli meie hulgast lahkunud inimese kunstilise kuvandi loomine meelevaldne ja äärmiselt vastutusrikas ülesanne, kuid just arhiivinduse ja kunsti kui pealtnäha radikaalselt erinevate meediumite kontrapunkti otsimine ning sellega mängimine oli näituse koostamisel üks sütitavaid jõude.

1939. aastal Eesti Riigi Keskarhiivis praktikandina alustanud Alise-Benita Labi (1911–1988) pidas oma ligi poole sajandi pikkuse karjääri jooksul arhiivari, teadusliku töötaja, osakonnaülemat ja vanempaleograafi ametikohti. Labist on arhiivi jäänud mahukas, 1426 säilikust koosnev isikufond. Kunstnik Aaremäe keskendus eelkõige Labi pildistatud lillefotodele – Labi suur hobi,

Kunstnik Dagne Aaremäe keskendus näituse „Benita Labi: „Splendid loneliness““ raames eelkõige Labi pildistatud lillefotodele aastatest 1959–1979, mis olid tõenäoliselt inspireeritud Hilja Rieti postkaartidest. Näitus Nooras

tõenäoliselt inspireeritud isalt kingituseks saadud Hilja Rieti postkaartidest – aastatest 1959–1979, mis näituse kontekstis eritlesid ajalikkuse ja ajatu temaatikat ning arhiivi eneserefleksiivsust. Eksponeeritud oli ka Labi kirjavahetust pere, sõprade ja kolleegidega ning päevikuid ja märkmikke, mis avasid kirjutaja mõtteid eraelust ja tööst arhiivis. Näituse üks rõhuasetus oli korduvatel motiividel. Labi ülesvõetud fotoseeriade korduvust kajas ka Aaremäe portreeseerias Benita Labist. Graafikatehnikast tulenev kujutise muutlikkus – vaskplaadile söövitatud näojooned on samad, kuid trükkimisest ja plaadi pühkimisest tulenevalt on kujutis alati erinev – lõi sarnaselt Labi fotoseeriatele poeetilise narratiivi kaduvuse trotsimisest.

Näitust eksponeeriti 2017. aasta augustist oktoobrini Nooras ja 2018. aasta juunist juulini rahvusarhiivi galeriis. Erineval pinnal omandas näitus erineva ilme. Esimene oli uue hoone modernsest ruumist tulenevalt kaasaegsem ja steriilsem. Galeriis kaasati aga näitusse ka Benita Labi arhiivis töötamise ajast pärit eksponaate arhiivi muuseumitoast, mis tekitas stsenograafiliselt mõneti mõjusama atmosfääri ja tunnetuse.

2018. aasta juunis oli huvilistel võimalik näituse „Neelatud aeg: 10 fotot erifondidest” raames külastada filmiarhiivi ajaloolisi garnisoni-aegseid konge. Väljapaneku kohaspetsiifiline ruumiinstallatsioon kandis arhiivi kui piirava võimuorgani metafoori. Näituse koostaja ja kunstnik, filmiarhiivi juhtivspetsialist Aap Tepper esitles nõukogude perioodi erifondide osakonna protsesse ja

Näituse „Benita Labi: „Splendid loneliness”” üks osa oli sügavtrükitehnikas portreeseeria Benita Labist. Näitus galeriis

osalust ideoloogiamasinas, mis sundis „neelama“ režiimile ebasobivat aega ja sellega kaasnevat.

Näitust täiendas publikatsioon, mis tutvustas erifondide osakonda ning läbi enesepeegelduse näituse ülesehitust ja loodud appropriatsiooniakti ning avas arhiivi kui organismi, milles säilitatava materjali tähendus muutub ajas. Näitusega kaasnesid vestlusringid endiste ja praeguste arhiivitöötajatega, kus käsitleti erifondide osakonna igapäeva-reaalsust ja erifondidesse peidetud ainest.

Eesti juubeliaastat tähistati galeriis mahuka näitusega „Eesti elukaared: sajandi album“. Ligi 200 fotost kujundati kompositsioonilised tervikud märkima inimese elukaare olulisemaid momente sünnist surmani – vahele mahtusid pildid lasteaiast pensionipõlveni ning jaanipäevast jõuludeni – ning teemade ja tavade muutumist ajas läbi Eesti riigi saja aasta. Nii oli igas eas külastajal võimalik näituseruumis ringi liikudes ja kümnendite kaupa eksponeeritud fotosid uurides ära tunda omaenda teekond. Lisaks galeriis eksponeeritud 14 temaatilisele fotokompositsioonile seati näitus täismahus ehk 21 teemaga üles ka rahvusarhiivi ajaveebi (<https://blog.ra.ee/kategooria/eesti-elukaared-sajandi-album/>).

Eesti juubeliaastale pühendatud näitus
„Eesti elukaared: Sajandi album“

Arhiiv näitab kino

2017. aasta sügisel algasid Nooras arhiivikino seansid, mis toovad igal kuul filmiarhiivi kogudest vaatajate silme ette tuntumaid ja vähem tuntuid, nii täispikas kui ka lühiformaadis pärle dokumentalistika, mängufilmi ja animatsiooni žanrist. Esimesel hooajal toimus seitse seanssi, mis tõid Noorasse kokku üle 120 silmapaari.

Arhiivikino alustas oktoobris, inspireerituna samal ajal Tallinnas Maneeži tänaval galeriis eksponeeritud näitusest „Meie sõber jalgratas“. Koostöös Soome filmiarhiiviga näidati novembris esimest Nõukogude Liidu ja Soome

Projektorisurina saatel tuli Järva-Jaani vanatehnika varjupaigas toimuva Filmilindifestivali kinotelgis vaatamisele kroonikapalade ja dokumentaalfilmide programm „Ajaränd minevikuradadel“

ühistööna valminud filmi „Sampo“ (režissöör Aleksandr Lukitš Ptuško, 1959). Detsembris linastus taasiseisvunud Eesti esimene film ja ühtlasi Roman Baskini täispika mängufilmi režiidebüüt „Rahu tänav“ (1991). Aastavahetusejärgsesse kaamosesse tõi huumorikiiri jaanuarikuine seanss, mis lõbustas vaatajaid 1950. aastate tudengifilmidega – näitamisele tulid Virve Reimani ja Oleg Lentsiuse Moskva kinoinstituudi (VGIK) diplomitööd „Värv nr. 2“ (1955) ja „Üks moment, oodake!“ (1956). Esimese hooaja menukaimad olid aga veebruarikuine Eesti Vabariigi 100. sünnipäevale pühendatud riigi 20. aastapäevaks valminud propaganda-filmide programm ning märtsi seanss naistepäevast inspireeritud lühimängu-

filmidega naistest ja naistelt. Aprill tõi ekraanile Eesti filmiajaloolise lühifilmide programmi „Algused“, kus teiste seas linastusid Konstantin Märška trikkfilm „Tallinna turg“ (1926) ning Kalju Komissarovi, Peeter Toominga ja Enn Säde 16 mm filmilindile võetud tarbimiskultuuri kritiseeriv *underground*-lühifilm „Sentimentaalne novell“ (1966). Esimese hooaja viimane, emade- ja lastekaitsepäeva vahele jääv seanss uuris naise rolli ja pereväärtuste muutumist ajas – näitamisele tulid Reet Kasesalu ja Leida Laiuse lühidokumentaali „Naine täna“ (1974), „Sündis inimene“ (1975) ning „Lapsepõlv“ (1976).

Eduka esimese hooaja mõjul laienes arhiivikino 2018. aasta sügisel ka Tallinna: alustati igakuiste temaatiliste filmiseanssidega Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumi kohvikus. Noora filmiõhtud jätkusid samuti, Tartus on välja kujunenud lojaalne kinopublik, aga ikka leiab igal seansil ka uusi nägusid. 2018/2019 hooaja esimesel seansil „Sõjast, lühidalt“ tulid vaatamisele Veljo Käsperi filmi-miniatuur „Roosa kübar“ (1963) ilu otsimisest sõjakoleduste keskel (peaosas Herta Elviste) ja Leida Laiuse lühipõnevik südikast naisest (Viiu Härm), kes otsustab Saksa okupatsiooni ajal pakkuda peavarju põgenevale punaarmeele.

Seansi lõpetas Peeter Simmi psühholoogiline filminovell “Võsakurat” (1976), nõnda kutsutud metsavahist (Vaino Vahing), kelle kätte satub kirgiisi rahvusest punaarmeeelase elu ja saatus Saksa okupatsiooni aegses Eestis – filmi aluseks lugu, mille Arvo Kruusement vestis „Suve” tegemise juures praktiliselt olnud Simmile. Arhiivikino ei tähenda aga üksnes kümnenditetaguseid tolmunud arhiivifilme, aasta viimasel kahel seansil sai näha ka vaid mõni aasta tagasi valminud Tallinna ülikooli Balti filmi, meedia, kommunikatsiooni ja kunstide instituudi tudengitöid. Novembri ehk hingedekuu seanss „Vaade teispoolsusesse“ oli pühendatud müstilisele ja üleloomulikule, ekraanile toodi lühimängufilmid, mis piilusid teisele poole reaalsuse klaasseina. Aasta viimane filmiprogramm „Omad võõrad“ pööras pilgu jõulukuise kodusoojuse ja küünaldesära taustal nende poole, kes tunnevad ennast omade keskel võõrana, käsitledes üksinduse ja võõrandumise temaatikat.

Märkimist väärib tulemusrikas koostöö Eesti ainsa filmilindile pühendatud sündmuse, sumedal augustikuul Järva-Jaani vanatehnika varjupaigas korraldatava Filmilindifestivaliga. 2017. aastal teist korda, pealkirja „Ulme“ all toimunud festivalil manati filmiarhiivi varasalvest projektorisurina saatel kinotelgi hõbelinale ajaloolisi-unenäolisi vaateid pealinnast ning esitleti Raul Tammeti ja Roman Baskini kolmest lühimängufilmist koosnevat programmi „Dekaad Eesti ulmefilmis“.

2018. aastal oli festivali juhtmotiiv *road-movie* ehk teekonnafilm. Filmiarhiiv tõi enda kogudest välja Eesti legendaarse teekonna-filmi „Nipernaadi“ (režissöör Kaljo Kiisk, 1983). Filmi rikastas vanasse trollibussi, vanatehnika varjupaiga eksponaati, üles seatud näitus, mis avas tööpeal-kirjaga „Seiklusteotsija“ alustatud filmi pikka teekonda kinolinale läbi Mikk Raude kaamerasilma. Väljapanek pakkus võimalust fantaseerida, milline oleks „Nipernaadi“ nägu, kui see tee oleks teinud teistsuguseid käänakuid. Kinotelgis näidati kolme filmiprogrammi: pisematele

Filmilindifestivali 2018. aasta juhtmotiivi *road-movie* all tõi filmiarhiiv enda kogudest välja Eesti legendaarse teekonna-filmi „Nipernaadi“

(ja nostalgialembestele suurtele) vaatajatele Heino Parsi 1960. aastatest pärit legendaarsete nukufilmide peategelase operaator Kõpsu seiklusi, kroonikapalade ja dokumentaalfilmide programmi „Ajaränd minevikuradadel“ ning lühimängufilmide programmi „Vaateid minevikku ja tulevikku“.

Aasta-aastalt tihenened korralduslikud sidemed Filmilindifestivaliga panevad lootusrikkalt tulevikku vaatama ning annavad põhjust oodata aina viljakamaks muutuvat ühistööd.

Filmiarhiivi kogudesse kuuluvad ekraaniteosed linastusid 2018. aastal ka mitmel välismaisel festivalil: „Sentimentaalne novell“ (1966) 11. orbfilmide sümposiumil „Armastus“ New Yorgis; mitmekesine valik Eesti mängu, dokumentaal- ja animatsioonfilme Ida-Euroopa filmifestivalil „GoEast“ Wiesbadenis; ulatuslik Eesti animafilmide retrospektiiv 17. Hiroshima rahvusvahelisel animafilmide festivalil; aastakümneid kadunuks peetud Eesti-Saksa koostööfilm „Kire lained“ (režissöör Vladimir Gadarov, 1930), Kaljo Kiisa „Keskpäevane praam“ (1967) ja Hardi Volmeri „Tulivesi“ (1994) 60. põhjamaade filmipäevadel Lübeckis. Eesti Vabariigi 100. aastapäeva puhul jõudsid filmiarhiivis talletatud filmid ka Pariisi, Stockholmi ja Helsingi ekraanidele.

2018. aastal algas arhiivi koostöö Pimedate Ööde Filmifestivaliga, mille tulemusel jõudsid publiku ette fookusprogrammid „100-aastased“ ja „Ingmar Bergman“. Esimene neist leidis laia kõlapinda ka välismaises ajakirjanduses, seda kajastasid Radio France Internationale, Eye for Film ning Sight & Sound. Paralleelselt retrospektiiviga „100-aastased“ toimus novembri teises pooles koostöös Eesti Kunstiakadeemiaga avatud loengusari filmiarhiivindusest ühtekokku üheksa esinejaga Euroopa mitmest filmiarhiivist.

Arhiiv kõlab

2019. aasta märgib 150 aasta möödumist esimesest laulupeost ja ühtlasi laulu „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“ avalikust esmaesitusest Tartus. Seda kaunist tähtpäeva silmas pidades andis rahvusarhiiv 2018. aasta aprillis kingitusena Eesti 100. sünnipäevaks välja Eesti trikoloori värvides vinüülplaadi, millel kõlavad Eesti hümnid varaseimad salvestused aastast 1908 Aino Tamme, Otto Bachmanni ning Peterburi Eesti Noorsoo Seltsi muusika osakonna segakoori esituses. Neljas versioon on plaadile valitud 1927. aastast, kui Friedrich Paciuse viisile kirjutatud laul oli juba riigihümni staatuses. Enne riigihümniks saamist oli Johann Woldemar Jannseni sõnadega laulul „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“ selja taga juba ligi pool sajandit elavat ja väärikat ajalugu, mida avab idee autor, filmiarhiivi heliarhivaar Paavo Annus vinüülplaadi saatetekstis.

Kingitusena Eesti 100. sünnipäevaks andis rahvusrhiiv välja Eesti trikoloori värvides vinüülplaadi, millel kõlavad Eesti hümnid varaseimad salvestused aastatest 1908 ja 1927. Fotol riigiarhivaar Priit Pirsko, president Kersti Kaljulaid ning Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia rektor Ivari Ilja vinüülplaadi esitlusel

Vinüülplaadid valmistati Eesti ainsas vinüülplaaditehases Vinyl Plant ning vinüülplaadi nii-öelda ema ehk matriits kingiti esitlusel president Kersti Kaljulaidile.

Üheks silmapaistvamaks ja meeleolukamaks sündmuseks filmiarhiivis osutus 2018. aasta 1. oktoobril rahvusvahelise muusikapäeva raames peetud tummfilmikontsert, kus näidati pianisti Johan Randvere ja klarnetisti Marten Altrovi elava muusika saatel viimaste aastate Eesti filmiajaloo põnevaimat leidu, „Laenatud naest“. Kunagise traditsiooni kohaselt eelnes põhifilmile ka kroonika-

Pianist Johan Randvere „Laenatud naese“ seansil

pala, „Laenatud naese“ tegemise aegu ehitati Estonia teatrit ning nii juhatas seansi sisse Johannes Pääsuke üles võetud „Estonia“ rahvateater ja kontserdimaja Tallinnas“ – „Ammu ette igatsetud, kaua ette kavatsetud, aastat kolm ehitatud [---] uus Eesti kunstitempel Tallinnas. Kõrgele kerkivad ta rohelised harjad, naeratavalt vaatavad ta kreemvalged müürid, lahkelt teretavad tulijat ta läikivad aknad,“ oli 1913. aasta 28. augustil teatanud Sakala. Pääsuke näitab meile vaateid vast valminud teatrimaja kontserdisaalist ja suveaiast ning oma-aegseid teatritegelasi. Ühe päeva jooksul toimunud kolm seansi olid puupüsti täis ning nii sai tujuküllasest tummfilmikontserdist osa üle saja silmapaari.

Uurijatund „Kohapärimuse uurimine ja avaldamine andmebaasi Koobas ja maa-ameti kaardirakenduse kaudu“ 21. novembril 2018

Uurijatund Tallinnas

Tiina Männapsoo

Uurijatund Tallinnas toimub iga kuu kolmandal kolmapäeval kell kolm Madara 24 asuvas õppeklassis, välja arvatud suvekuudel.

Idee korraldada kindlal nädalapäeval ja kellaajal infotund tekkis seoses rahvusarhiivi avalike andmebaasidega. Üha sagedamini sattus nii Madara tänava uurimissaali kui ka endisse uurimissaali Maneeži tänaval nõutu olekuga vanema generatsiooni sugupuude ja kohaloo-uurijaid, kes aastakümneid olid harjunud turvaliselt lehitsema pabernimistuid, käsitisi täitma tellimissedeleid ning keda internetimaailm kohutas.

Rääkisin oma ideest Tallinna kasutusosakonna tollasele asejuhatajale Liina Maadlale, kes oli kohe nõus uurijate abistamiseks mõeldud tunni korraldamisega. Ajurünnaku käigus, kus otsisime nõuandetunnile ilusat nime, tuli Liinale mõtte nimetada see uurijatunniks. Nii jäi.

Algselt oli tund mõeldud pigem valvearhiivari vastuvõtuna, kus inimesed saavad õpetust, kuidas AISi kasutada ja tellimust esitada. Samas saavad nad küsida ja arutada kõva häälega, selle asemel, et uurimissaalis üle leti sosistades jupphaaval infot korjata. Kuid juba esimese tunni ettevalmistamise käigus leidsime, et mõttekam oleks tutvustada järjepanu kõiki meie andmebaase, kaasaarvates ka kolleege, kes igapäevaselt ühe või teise andmebaasiga tegelevad ja seda põhjalikult tunnevad.

Esimene uurijatund toimus 18. veebruaril 2015. aastal ja tõi õppeklassi rahvast täis. Tookord tutvustasime koos Liina Maadla ja Maarja Savaniga kõige algsemaid tõdesid, kuidas üldse arhiivist midagi otsida, leida ja tellida, ehk siis VAU keskkonda ja AISi, lisaks veidi ka FOTISt. Tollel aastal kordasime VAU ja AISi teemat mitmes tunnis, lisaks tutvustas Helina Tennasilm Saagat, Liina Püttsepp kaartide andmebaasi ja Sven Lepa ühisloomeprojekti „Eestlased I maailmasõjas“.

Hiljem oleme koos Liina Maadlaga neid alustame-päris-algusest-tunde teinud igal hooajal keskmiselt kaks korda, sest uusi arhiivikülastajaid, kes vajavad juhatusi teeotsale arhiivimaailma, lisandub pidevalt.

Alates teisest aastast laiendasime nii teemade kui ka esinejate ringi, kutsusime kõnelejaid nii asutuse seest kui ka väljastpoolt. Kolleegidest, kes aastate jooksul on tutvustanud oma igapäevatöös kasutatavaid andmebaase või

muid arhiivikasutajale vajalikke teemasid, on lisaks juba eespool mainitutele uurijatunnis rääkimas käinud Koit Saarevet, Tiit Noormets, Valdur Ohman, Kelly Kert-Köster, Kärt Lend, Liivi Uuet, Anna Irene Michelson, Gerli Toomet, Ivi Tomingas, Aap Tepper, Mairold Kaus ja Ivar Kaigu. Väljastpoolt arhiivi on mitmel korral esinenud Fred Puss, kes on tutvustanud Eesti isikuloolist indeksi ja välisriikide andmebaase, kus leidub infot eestlaste kohta. Samuti on paar korda olnud külaliseks Vahur Puik ja jutuks tema hallatav Ajapaik. Suure uurijahuvi tõttu toimus ka maa-ameti kaardirakenduste uurijatund kaks korda. Kohapärimuse uurimisest ja Eesti rahvaluulearhiivi andmebaasist Koobas käis rääkimas Jüri Metssalu. Ühel korral oli esinejaks uurija ise – Heiki Koov tutvustas Lääne-Virumaa monumentide uurimist ja selleteemalist kataloogi.

Üldjoontes oleme kindlaks jäänud oma algsele kontseptsioonile – uurijatund on praktilise suunitlusega kokkusaamine, kus seletame ja näitame, kuidas mõnd andmebaasi kasutada. Iga tund on pühendatud ühele kindlale teemale ja andmebaasile, mida käsitletakse põhjalikult. Pärast tundi on alati võimalus esitada küsimusi, mida väga ohtralt ka tehakse.

Uurijatund on algusest peale olnud populaarne, juba esimesel korral oli õppeklass inimesi täis. Oleme palunud soovijatel end registreerida, et saaksime arvestada ruumivajadusega. Mõnelgi korral on kriitiline piir olnud väga lähedal, kui on saabunud mitteregistreerunud, kes vabandavad, et nad ei teadnud viimase hetkeni, kas saavad osaleda. „Õnneks“ on alati olnud ka neid, kes on küll registreerunud, kuid mingil põhjusel ei ole tulla saanud – nii pole me veel kedagi pidanud ükselt tagasi saatma. Tihtilugu on kõikide äramahutamiseks vaja olnud laudu koomale pressida ja toole juurde tuua. Paaril korral oleme pidanud teemat lihtsalt kordama, näiteks Koit Saareveti tundi digitaalarhiivindusest ning maa-ameti tundi kaardirakendustest. Tänapäevaks on rahvusarhiivi kodulehel tundi registreerimiseks mugav vorm.

Hirmu, et uurijatunni külastajatest puudus kätte tuleb, hetkel küll tundma ei pea. 2018. aasta lõpu seisuga on uurijatundides osalenud 767 inimest. Uusi huvilisi tuleb pidevalt juurde. Oma osa on selles kindlasti ka arhiivipedagoogikal, mille kaudu noortele tutvustatakse arhiivimaailma ja selle võimalusi, äratades huvi arhiivis leiduva vastu. Samuti on tekkinud nn uurijatunni püsiklientuur, kes käib igas tunnis ja kiidab, et alati on huvitav ja iga kord jääb midagi uut meelde. Lisaks kasutavad nad alati võimalust kas esineja või kohalviibiva arhiivaari käest nõu küsida. Kuna uurijatund toimub samas majas uurimissaaliga, saavad kliendid ühendada oma tegevused – lugeda saalis oma materjale ja käia vahepeal õppeklassis tarkust juurde nõutamas. Just sel põhjusel pole me uurijatundi üle viinud Maneeži tänava hoone suuremasse saali.

Ka käesoleval, 2019. aastal on uurijatund rahvarohkelt alanud, teemad ja esinejad on paigas juba ka sügiskuudeks. Läheb meie viies hooaeg ja hetke-seisuga ei ilmuta väsimusemärke ei korraldajad, esinejad ega uurijad.

TALLINN

KOOL

ARHIIVITUNNID

MIS ON ARHIIV?

Põhikooli 1 ja II aste
Kestus: 1-1,5 h

VANA AJA KOOL

Põhikooli 8 ja III aste
Kestus: 1-1,5 h

1960. AASTATE OLME NÕUKOGUDE EESTIS TARBIMISE NURGA ALT

Põhikooli III aste
ja gümnaasium
Kestus: 2 h

Arhiivitunnide loetelu täiendab pidevalt. Arhiivitunni veebivariante
saame ka õppematerjalide.

Arhiivitunnid on tasuta ning nende loomisul oleme toetanud
rikklisole õppekavale.

Lisaks arhiivitunnidele korraldame koolide seminaridele ka
ekskursioone arhiivis kestusega 1-1,5 tundi.

Usainfo saamiseks ja broneerimiseks

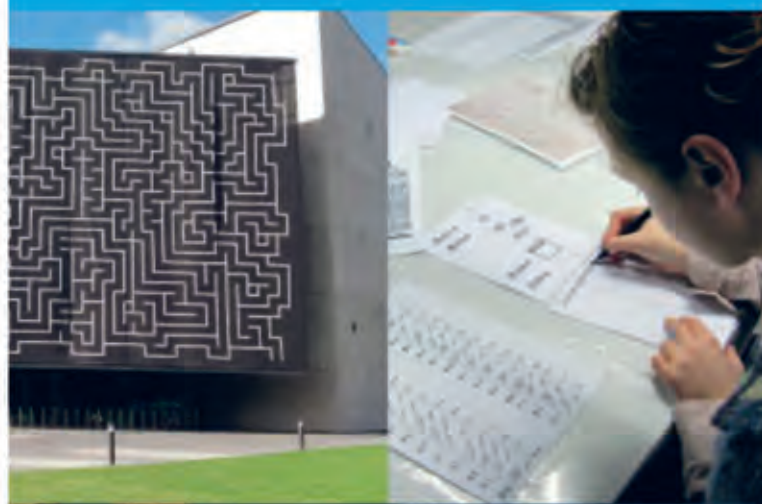
Via: www.ra.ee/arhiivikool
Kirjut: Tõnu Märskaskuultra ee
Võtate: 9671 2058

MAKSIKUM
HINNAD
TALLINN

RA.EE

ARHIIVI TARTU KOOL

ARHIIVI TALLINN KOOL

TARTU KOOL

ARHIIVITUNNID

SISSEJUHATUS ARHIIVIMAAILMA
Põhikooli 1 ja II aste
Kestus 45-60 minutit,
koos 1000aega 1,5 h

**KEERDKÄIGUD.
EESTI ISESEISVUMINE 1917-1920**
Põhikooli 1 ja II aste ning gümnaasium
Kestus 1,5 h ja 1000aega 2 h

PROPAGANDA ENSV-s
Gümnaasium
Kestus 45-60 minutit

Arhiivitunnide loetelu täiendab pidevalt. Arhiivitunni veebivariante
saame ka õppematerjalide.

Arhiivitunnid on tasuta ning nende loomisul oleme toetanud
rikklisole õppekavale.

Lisaks arhiivitunnidele korraldame koolide seminaridele ka
ekskursioone arhiivis kestusega 1-1,5 tundi.

Usainfo saamiseks
ja broneerimiseks
Via: www.ra.ee/arhiivikool
Kirjut: Tõnu Märskaskuultra ee
Võtate: 126 2058

RA.EE

Arhiivipedagoogika Nooras

Liisi Pabstel

2017

2017. aasta algas Tartus rahvusarhiivi uue peahoone Noora avamise tähe all. Ka arhiivipedagoogika sai pärast mõningast pausi uue hoo sisse. Varem puudus haridusalaste tegevuste jaoks eraldi ruum, vast valminud majas oli aga õppeklass olemas. See avas palju uusi võimalusi, kuid samas püstitas ka väljakutseid. Pedagoogilisi tegevusi tuli hakata välja mõtlema, katsetama ja läbi viima.

Uue maja vastu oli avalikkuses suur huvi – aasta jooksul toimus 239 ekskursiooni, mille käigus tutvustasime maja mälu- ja riigiasutuste töötajatele, kooliõpilastele – kõikidele huvilistele.

Kohe tekkis taas huvi ka arhiivitundide vastu. 2017. aasta jooksul valmis kolm teematundi: noorematele õpilastele mõeldud „Sissejuhatus arhiivimaailma“, veidi vanematele „Keerdkäigud“, mis põhineb arhiivi püsinäitusel ja tutvustab Eesti iseseisvumist, ning kolmas, gümnaasiumiõpilastele mõeldu käsitleb propagandatemaatikast ENSVs. 2017. aastal külastas tunde 522 õpilast ning 31 õpetajat. Arhiivitunnile järgneb sageli ka otsimismäng „Seiklus Nooras“, mille käigus saavad õpilased ise ringi vaadata ning küsimustele vastuseid otsida.

Noora avamise aegu käis arhiiviga tutvumas igas eas huvilisi

Muuseumiöö 2017

Mäng aitab arendada koostööoskusi, loogilist mõtlemist ning loovust. Aasta jooksul osales mängus 299 õpilast.

2017. aasta sügisel alustasime uue algatusega „Kutsu arhiiv kooli“ – arhiivipedagoogi on võimalik hoopiski kooli esinema kutsuda. See ettevõtmine, nagu arhiivitunnidki, on saanud õpetajatelt väga positiivset tagasisidet.

Samal ajal said alguse uurimistöö infotunnid: iga kuu kindlal ajal saavad õpetajad ja õpilased arhiivi tulla ning uurimistööde osas arhiivipedagoogilt nõu ja abi küsida.

2017. aasta muuseumiööl külastas Noorat 850 inimest. Arhiiv pakkus nii traditsioonilisemaid tegevusi – ekskursioone, filmiprogrammi koostöös filmiarhiiviga ning värvimisnurgakest – kui ka tehnoloogiapõhisemaid võimalusi: uurimissaalis oli võimalik mängida 1990. aastate arvutimänge ning osaleda sai QR-koodidega viktoriinis. Kahe uue mäluhoone – Eesti Rahva Muuseumi ning Noora – vahel sõitis muuseumiöö eribuss.

Teadlaste ööl juhatas hoidlaekskursiooni
Tõnu Tannberg

Teadlaste öö festivalil toimus kaks eksklusiivset hoidlaekskursiooni Tõnu Tannbergi ja Lea Leppiku juhtimisel, ettekande pidas David Vseviov. Õppeklassis oli huvilistele avatud töötuba.

2017. aastal valmisid nii Tartu kui Tallinna arhiivipedagoogilisi võimalusi tutvustavad lendlehed ning arhiivikooli veebileht.

2018

Võrreldes eelmise aastaga jäi ekskursioonide hulk väiksemaks (toimus 102 ekskursiooni), ilmselt paljud, kes Noorat lähemalt näha tahtsid, olid hoonega juba 2017. aastal jõudnud tutvust teha.

Tore on märkida, et arhiivitundides osalejate arv kasvas, tundides osales 712 õpilast ning 55 õpetajat. Lisandusid uued teemad: üks ärkamisajale pühendatud ning kaks eri vanuses õpilastele mõeldud suguvõsauurimist tutvustavat tundi. Koostöös Tartu ülikooliga pakkusime üliõpilastele muuseumi- ja arhiivipedagoogika raames võimalust arhiivitundide vaatlemiseks. Endiselt viiakse läbi „Seiklust Nooras“, mida 2018. aastal mängis 365 õpilast.

Märgatavalt tõusis 2018. aastal koolide huvi algatuse „Kutsu arhiiv kooli“ vastu. Noora arhiivipedagoog on tutvustanud arhiivi 452 õpilasele ja 13 õpetajale. Jätkusid uurimistöö infotunnid.

Gooti kiri tuli täitsa hästi välja, aga harjutamise juures said näpud tindiseks

19. mail toimunud järjekordisel muuseumiööl leidis Nooras aset Eesti riigi algusaegadest inspireeritud pidu: kuulata sai grammofoonmuusikat, vaadata originaaldokumente arhiivi kogudest ning jälgida peoteemalist videoprogrammi, lasta end üles pildistada fotonurgas ning osaleda loterii-allegriis. Õhtu naelaks oli arhiivi kogudest pärineva, 1883. aastal tsensori poolt ära keelatud näidendi „Surnu pealu ehk köstri saladus“ etendus. Osatäitjad olid Miina Härma gümnaasiumi õpilased, lavastas õpetaja Aile Laats.

Muuseumiöö 2018: publik ootab etenduse algust

Juba traditsiooniliselt sõitis Eesti Rahva Muuseumi ning Noora vahel eribuss. Muuseumiööl külastas Noorat 550 inimest.

Aasta jooksul on arhiivikooli veebilehte mitmel korral uuendatud. Lisandunud on uusi õppematerjale. Et arhiiviõppe võimalused on avardunud nii teemades kui ka vormides, siis tuli ajakohastada ka arhiivipedagoogika lende.

2018. aastal oli võimalik Nooras näha seitset ajutist näitust. Esindatud olid nii rahvusarhiivi enda töötajate poolt koostatud väljapanekud, kui ka teiste asutuste poolt loodu. Kahel korral võõrustasime ka välismaiste koostööpartnere näitusi.

Tallinn

Arhiivitunde ning ekskursioone pakutakse ka Tallinnas. 2017. aastal võttis ekskursioonidest osa 128 inimest ja arhiivitundides käis 417 õpilast. CO:OP projekti raames osales haridusprogrammis kokku 65 osalejat.

Sarnaselt Tartuga on ka Tallinnas võimalik arhiivipedagoogi kooli kutsuda. Väljaspool arhiivi toimusid tunnid näiteks Tallinna 32. keskkoolis, kus kaks gümnaasiumiklassi läbisid genealoogiakursuse. Kokku on Tallinnas arhiivitundides osalenud 395 õpilast ning toimunud on üheksa uurijatundi 188 osalejale.

Ivan Lavrentjevi koostatud välja-paneku Narva 1993. aasta referendumist avamisel 24. oktoobril 2017

Tartu ülikooli kunstimuuseumi Egiptuse-teemaline näitus tõi Noora fuajeesse natuke eksootikat, 2018

Püsinäituse kuraator Liina Püttsepp

Piilugem pärgamente! 11. mail 2017

EELK ja arhiivi koostööpäeval 9. novembril 2017 sai õppeklassis vaadata eri konfessioonide kirikuraamatuid arhiivi kogudest

Rändnäitus „Pärisrahvast priirahvaks“ Värskas gümnaasiumis

Näitused 2017–2018

Rahvusrhiivi töötajate poolt või osalusel valminud näitused

2017

▪ Keerdkäigud

2017–2021

Noora püsinäitus

Liina Püttsepp, Kadri Tooming,

Gristel Ramler, Liina Maadla,

Gerli Rebane, Õie Kukk, Kadi Sikka,

Pearu Tramberg, Külliki Pihkva,

Liisi Taimre, Tõnis Tärna jpt

Ruumiline kontseptsioon ja disain:

Vaikla Studio (Ann Mirjam Vaikla,

Tüüne-Kristin Vaikla, Urmo Vaikla),

teostus: Pult (Kersti Tuhkru,

Raivo Randoja, Kaido Parv,

projektijuht Maaja Kuiv)

▪ Defitsiidist taaskasutuseeni

26. august 2016 – 6. jaanuar 2017

rahvusrhiivi galeriis

15. märts – 28. aprill 2017

Nooras

Maarja Hindoalla, Aap Tepper ja

Jarmo Nagel

Kujundus: Studio LE60

▪ Seni, kuni pole loodud materiaalsete hüvede küllust ... Pilte ja noppeid tarbimisest pool sajandit tagasi

10. veebruar – 25. august 2017

rahvusrhiivi galeriis

Külli Niidassoo, Kristel Tammik

Kujundus: Einike Leppik

▪ Päriskrahvast priirahvaks rändnäitus koolidele

esmaesitlus 15. veebruaril 2017

Tartus Tamme gümnaasiumis

Kadri Tooming ja Sven Lepa

Kujundus: Pult OÜ/Exporabbit

▪ Piilugem pärgamente

11. mai – 11. juuni 2017

Nooras

Lea Teedema

▪ Benita Labi: Splendid loneliness

23. august – 13. oktoober 2017

Nooras

20. juuni – 23. august 2018

rahvusrhiivi galeriis

Dagne Aaremäe ja Maarja Hindoalla

Kujundus: Studio LE60

▪ Meie sõber jalgratas

21. september – 22. detsember 2017

rahvusrhiivi galeriis

Maarja Hindoalla

Kujundus: Studio LE60

2018

- **Kus surijaid, seal pärijaid**

26. jaanuar – 29. märts 2018

Nooras

Reet Hünerson, Liina Lõhmus ja

Maive Mürk

- **Poola–Eesti suhted 1918–1939:
kajastusi Eesti arhiivivaramus**

6. veebruar – 3. juuni 2018

filmimuuseumis

22. juuni – 8. august 2018

Nooras

Tiit Noormets, Kadri Tooming,

Lea Tegelman ja Õie Kukk koostöös

Poola Vabariigi suursaatkonnaga

Kujundus: Einike Leppik

- **Eesti ja Leedu**

8. märts – 1. mai 2018

rahvusarhiivi galeriis

Tiit Noormets koostöös Eesti ning

Leedu arhiivide, Eesti välisministeeriumi

ning Leedu suursaatkonnaga

Kujundus: Einike Leppik

- **Interaktiivne videomängude
muuseum „Infinite Lives“**

10. mai – 19. mai 2018

rahvusarhiivi galeriis

Camille Laurelli ja Maarja Hindoalla

Kujundus: EKA graafilise disaini tuden-

gid Anneli Kripsaar, Elisabeth Juusu,

Karmo Järv, Kenneth Allik, Kersti Heile,

Laura Merendi, Mari Huvato, Patrick

Zavadskis, Paul-Hendrik Piho, Roven

Jõekäär, Sigrid Liira, Stenly Poks, Syret

Kärt, Tatjana Stürmer, Villem Sarapuu

- **Neelatud aeg:**

- 10 fotot erifondidest**

29. mai – 12. juuni 2018

filmiarhiivis

Aap Tepper, Peep Pillak ja

Annika Toots

Kujundus: Studio LE60

- **Tartu lood: hooned ja inimesed**

13. august – 30. september 2018

Tartus Kүүni tänaval

Liina Püttsepp

Kujundus: Einike Leppik

- **Teekond „Nipernaadini“**

18. august 2018

Järva-Jaani vanatehnika varjupaigas

Maarja Hindoalla

Kujundus: Einike Leppik

- **Ilus ajalugu**

29. august – 11. oktoober 2018

rahvusarhiivi galeriis

14. jaanuar – 8. märts 2019

Nooras

Liisi Taimre

Kujundus: Kärt Hennoste

- **Eesti elukaared: sajandi album**

7. november 2018 – 28. veebruar 2019

rahvusarhiivi galeriis

Maarja Hindoalla, Maarja Savan,

Liisi Taimre, Liina Maadla,

Birgit Veiler ja Gristel Ramler

Kujundus: Studio LE60

Muud näitused, mida rahvusrhiivi majades eksponeeriti

2017

- **Kuidas Narva Eestiga jäi?**

24. oktoober 2017 – 5. jaanuar 2018

Nooras

Okupatsioonide ja vabaduse muuseum Vabamu ja Ivan Lavrentjev

Kujundus: Optimist OÜ

2018

- **Eesti naisliikumise juubeliaasta:
Marie Reisik 130**

6. aprill – 1. juuni 2018

Nooras

Okupatsioonide ja vabaduse muuseum Vabamu ja Evelin Tamm

Kujundus: Kärt Hennoste

- **Teekond Hommikumaale.
Otto Friedrich von Richteri
(1791–1816) reisid**

15. august – 27. september 2018

Nooras

Jaanika Anderson ja Kristiina Tiideberg (Tartu Ülikooli Kunstmuuseum)

Kujundus: Silver Vahtre

- **Callygraphic and artistic
schools and scriptorial centers
in the Bulgarian lands**

1. oktoober – 12. oktoober 2018

Nooras

Ivan Vazovi nimeline Plovdivi raamatukogu

- **Paadipõgenikud.
Minna ei taha, aga jääda ei saa**

15. oktoober – 9. november 2018

Nooras

Maivi Käräinen (SA Rannarahva muuseum)

Kujundus: Anneliis Aunapuu

- **Sarajevo Assassination**

11. november 2018 – 11. jaanuar 2019

Nooras

Bosnia ja Hertsegoviina rahvusrhiiv

Isadepäeval ilmasõjast

11. november 2018

Projekti „Eestlased Esimeses maailmasõjas“ koordinaator Kadri Tooming

Näituse „Mõrv Sarajevos“ avas Bosnia ja Hertsegoviina rahvusarhiivi direktor Adamir Jerković

Sõdurisuppi pakkusid naiskodukaitse vabatahtlikud

Ettekande „Ilmasõda, ühisloome ja uus teadmine meie esivanematest“ pidas Aadu Must

Relvad ja laskesimulaator olid pärit Valga isamaalise kasvatuse püsiekspositsioonist

Koduarhiividest
üleslaetud fotosid
eestlastest Esimeses
maailmasõjas

Ühisloomealgatus „Eestlased Esimeses maailmasõjas” jõudis finišisse

Kadri Tooming

2014. aasta novembris avasime ühisloome veebiportaali „Eestlased Esimeses maailmasõjas” (www.ra.ee/ilmasoda). Neli aastat ja mõni kuu hiljem on vabatahtlike ja rahvusarhiivi koostöö tulemusel loodud veebiandmebaas, kus on Esimeses maailmasõjas osalenud eestlaste kohta 194 000 isikukirjet. Indekseeritud on 885 arhiivitoimikut. Andmehulgast saab infot otsida isiku- või kohanime järgi. Eesmärk kaasata vabatahtlikke oluliste, aga raskesti kasutatavate allikate avamisse ja kasutusse toomisse sai täidetud.

Nr.	Eesnimi	Perekonnanimi	Sündiaeg	Sissekirjutus	Leidandmed	Kaadri number / numbrid	Dokumendi liik
1	Gustav	Kuperjanov	12.08.1892	Vana-Kuuste vald (1866-1917)	EAA.314.1.575	82, 83	Kutsealuste nimekirjad
2	Gustav	Kuperjanov		Vana-Kuuste vald (1866-1917)	EAA.314.1.622	24	Väkkevõetute nimekirjad
3	Gustav	Kuperjanov		Vana-Kuuste vald (1866-1917)	EAA.314.1.622	32	Väkkevõetute nimekirjad
4	Julius	Kuperjanov	11.10.1894		Gani		
5	Gustav	Kuperjanov	12.08.1892	Vana-Kuuste vald (1866-1917)	EAA.314.1.583	65, 66	Kutsealuste nimekirjad
6	Julius	Kuperjanov	29.09.1894	Vana-Kuuste vald (1866-1917)	EAA.314.1.583	375, 376	Kutsealuste nimekirjad
7	Gustav	Kuperjanov		Vana-Kuuste vald (1866-1917)	EAA.314.1.1086	14	Mobiliseeritud nimekirjad
8	Gustav	Kuperjanov		Vana-Kuuste vald (1866-1917)	EAA.2623.2.338	188	Mobiliseeritud nimekirjad
9	August	Kuperjanov	12.08.1892	Vana-Kuuste vald (1866-1917)	EAA.314.1.571	442, 443	Kutsealuste nimekirjad

Perenime „Kuperjanov” päring ilmasõja portaalis

Projekti kavandades ei olnud teada, kas leidub inimesi, kes hakkavad võrdlemisi keerukatest venekeelsetest arhiiviallikatest väeteenistusse kutsutud meeste kohta andmebaasi infot sisestama. Ja kui esialgu proovitaksegi, kas jätkub tahtmist pikemalt panustada.

Tuleb tõdeda, et vabatahtlike jaoks ja huvi asja vastu on olnud imetlusväärne. Esialgu panime sisestamiseks välja paarsada säilikut, et vaadata, kuidas töö laabuma hakkab. Hiljem oleme korduvalt saanud kirjeldamist vajavaid

allikaid lisada, sest eelnev on läbi töötatud. On olnud rõõmustav näha, et nelja aasta jooksul ei ole vabatahtlike ind kordagi päriselt raugenud, kirjeid on lisanud järjepidevalt. Keskmiselt on igal kuul andmebaas täienenud 4000 kirjega.

Vabatahtlikke on nelja aasta jooksul olnud kokku 239. Neli neist on panustanud projekti algusest kuni lõpuni või peaaegu lõpuni, nende sisestatud kirjete arv jääb vahemikku 23 000–59 000. Pea neli viiendikku kõigist kirjeist on nende nelja, kõige tublima sisestatud! Üle saja kirje on lisanud 66 vabatahtlikku.

Portaali kasutajaskond on aga laiem: projekti vältel on siia tee leidnud 12 100 inimest, kes on portaali külastanud kokku 38 900 korral. Enamik külastajaist on Eestist, aga huvilisi on olnud ka Prantsusmaalt, Venemaalt, Soomest, Rootsist ja mujalt.

Vabatahtlikud on andmekogusse panustanud mitmel moel. Avalehelt leitav *Google maps*'i rakendusel põhinev kaart, mille kaudu saab isikuid kohapõhiselt

otsida, on vabatahtliku välja pakutud ja teostatud. Kaart visualiseerib ilmekalt, kui palju isikukirjeid ühe või teise valla või linna meeste kohta andmebaasis on.

Töö käigus selgus, et kodudes on alles hoitud ilmasõjas osalenute fotosid, päevikuid ja mälestusekatkeid või on teada kellegi kohta, et ta käis sõjas. See info vääriskirje andmebaasi lisamist. Nii sai tarkvara vajaliku täienduse. Nn kodukirjeid on lisatud peaaegu 300.

Kasutajate soovil tõstsime oma veebiportaali üle andmed Geni-kesk-

konna projektist „Eestlased Esimeses ilmasõjas“, et luua üks, võimalikult täieliku andmestikuga päringute tegemise värav. Rahvusarhiivi portaalis on kirje ja link Genile.

Kui Austraalia rahvusülikoolist laekusid andmed sajakonna eestlase maailmasõjas osalemise kohta Austraalia ja Uus-Meremaa armeekorpuse koosseisus (ANZAC), lisasime needki nimed.

Vabatahtlike motivatsiooni me süstemaatiliselt uurinud ei ole. Aga kui tuua mõned põhjused, mida vabatahtlikud ise on välja öelnud, võib nentida, et inimesed on huvitatud tööst oma kodukandi allikatega. Nii avaldatakse lugupidamist eelkäijate vastu ja samas saadakse rohkem teada paiga ajaloost. Sisestustööd peetakse ka niisama huvitavaks ja selles nähakse head võimalust aega kasulikult ja rikastavalt kulutada, heaks aseaineks telerivaatamisele.

Ilmasõja andmebaasi kantud mehed kaardil, kaardi tegi vabatahtlik Kaili Müürisep

Projekti käidi tutvustamas mitmel pool Eestis, pildil kuulavad viljandlased

Nelja aasta kogemuse pealt saab välja tuua tegureid, mis aitasid kõige paremini kaasata uusi vabatahtlikke ja olemasolevate huvi üleval hoida. Positiivselt mõjus, kui projektist oli juttu meedias. Ent abi oli ka ühisloomet tutvustavatest õpitubadest Tartus, Tallinnas, Rakveres, Võrus ja Viljandis. Hoogu andsid vahekokkuvõtted

ja tublimatele tänumeenete jagamine ning samuti allikate ja vahetulemuste tutvustamine rahvusrhiivi sotsiaalmeediakanalites.

Üks kindel innustaja oli vabatahtlike avalik pingerida. Seda, et võimalus võrrelda enda tulemusi teiste vabatahtlikega motiveerib püsivamalt panustama, on täheldatud ühisloomeprojektides mujalgi.

Hästi töötas tudengite kaasamine õppetöö käigus, mõned neist jäid edasi sisestama ja jõudsid tegijate edetabeli esikolmekümnesse.

Projekti nägu kujundas kindlasti selle juht Maive Piik, kes valmistas arhiiviallikad ette, täiendas vajadusel kirjeldusi ning töötas välja ülevaateid ja sisestusjuhiseid, mis aitasid vabatahtlikke nende töös. Maive oli alati valmis nii kirjalikult, telefonitsi kui üritustel kohapeal vabatahtlike küsimustele vastama.

Projekt on ametlikult lõppenud. Pidulik kokkuvõtete tegemine ja vabatahtlike tänamine toimus 11. novembril 2018 Nooras. Sisestustöö on esialgu jätkunud, mõned säilikud on veel lõpetamata. Andmestik jääb vabatahtlikele muudetavaks ja täiendatavaks ka hiljem.

Andmestikus on 2019. aasta jaanuari lõpu seisuga kokku umbes 194 000 kirjet. See aga ei tähenda, et välja õnnestus selgitada 194 000 ilma-sõtta mobiliseeritud. Paljude isikute kohta on andmeid mitmes dokumendis, osa nimekirjadesse kantud mees- test tegelikult teenistusse siiski ei jõudnud. Esimeses maailmasõjas sõdinud meeste arv alles ootab väljaselgitamist.

Projektijuht Maive Piik ning kõige tublimad sisestajad Aavo Omann, Vello Kallandi ja Kaili Müürisep lõikavad lahti tordi projekti lõpuüritusel Nooras 11. novembril 2018

Tartu linnapea Urmas Klaas ja
projekti juht Sven Lepa avaüritusel

Möödaniku tartlased kaardile – ühisloomeprojekt „Tartu 1867“

Sven Lepa

3. oktoobril 2017 avasime Nooras pidulikult rahvusarhiivi teise ühisloomeprojekti: „Tartu 1867“ (www.ra.ee/tartu1867/). Tartu linna kaasabil sündinud projekti alusmaterjaliks on sari linnaelanike nimekirju Tartu magistraadi arhiivist. Varem umbkaudu 1870. aastasse dateeritud nimekirjad osutusid täpsemal vaatlusel 3. märtsil 1867 toimunud Liivimaa linnade rahvaloenduse Tartu andmestiku ümberkirjutuseks (loe lähemalt blogist: <https://blog.ra.ee/esimene-uleuldine-linnarahva-ulelugemine-1867-aasta-rahvaloendus-tartus/>). Kogu linna ning linnastunud lähiümbrust katvad nimekirjad annavad detailse sissevaate Tartu elanikkonda 1867. aastal selle koorekihist kuni vaeste ja põdurateni välja. Kinnistute kaupa esitatuna loovad nimekirjad hea eelduse toonase rahvastiku kaardile kandmiseks. Nii saidki kinnistud ettevalmistava tööna samaaegse linnaplaani abil endale geograafilised koordinaadid. Seeläbi tekkinud kaart oli ühisloomeprojektis kaasalööjatele töö alguspunkt: siit said nad valida meelepärase paiga, kus elanud isikuid allikast välja kirjutama hakata.

Elanike nimekirjad sisaldavad infot soo, vanuse, pereseisu, usutunnistuse, keele, seisuse ja ameti kohta, ebajärjepidevalt on ära toodud ka sugulussidemeid. Võrreldes Esimese maailmasõja ühisloomeprojekti allikamassiiviga on siinpuhul maht oluliselt väiksem: 11 säilikut umbes 21 000 isiku kirjeldusega. Samas on tegu uue keele- ja kirjabarjääriga: vene keele ja kirillitsa asemel on dokumentid saksa keeles ja gooti kirjas. Keeletakistuse vähendamiseks said sisestusvormi mitu välja loodud kakskeelsena ning kõige enam levinud väljendid eelnevalt vormi kantud. Vabatahtlike lisatud uued märksõnad – seisused, ametid jm – muutusid aga järgmistele sisestajatele töö käigus kasutatavaiks.

Pingutustest hoolimata jäi huvi projekti vastu esimestel kuudel leigeks. Avaürituse meediakajastus, tutvustavad ettekanded ja reklaam linnaruumis jõudsid vaid üksikute huviliseni, aktiivsemad olid rahvusarhiivi enda töötajad. Projekti elavdamiseks alustasime 7. detsembril kampaaniaüritust, kus lubasime autasu kõigile vabatahtlikele, kes kuu aja jooksul on lisanud vähemalt 50 elanikku. See andis ka märgatava tulemuse. Hüppeliselt kasvas aga leheküllastuste arv ja vabatahtlike osalus pärast 25. detsembril „Aktuaalses Kaameras“ ilmunud uudislugu.

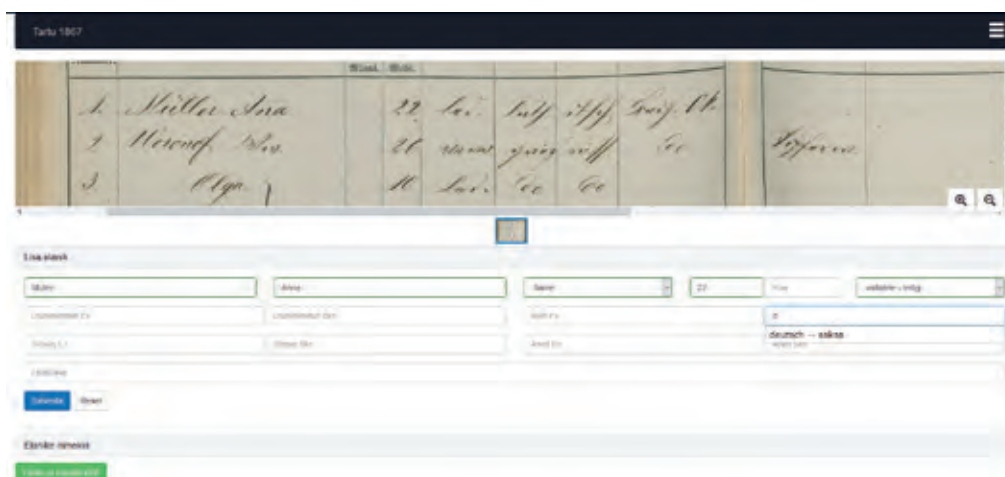
„Tartu 1867“ avaleht

Võib tõdeda, et sellega oli projekt jõudnud oma sihtrühmani ning edasisi meepoolseid pingutusi kaasalööjate leidmiseks ei vajanud.

12. veebruaril 2018 lugesime projekti esimese faasi – elanike sisestamise – lõpetatuks ja algas teise faasi – kontrollimise – ettevalmistamine. Kontrollimine jätkas ilmasõja ühisloomeprojekti paika pandud lähenemist: kogu sisestatud töö vaatab üle teine silmapaar, ülevaataja parandab vead, täidab lüngad ja kinnitab lõpptulemuse. Seejärel kirjeldustes enam muudatusi teha ei saa. Kontrollimine on avatud kõigile, sealjuures on võimalik kontrollida ka oma sisestusi. Selle vastu tunti huvi ka sisestusfaasis, kuna töö käigus osalejate võime allikatest aru saada paranes. Andmete kontrollimine algas 4. aprillil ning viimased sissekanded said kontrollitud 10. juulil.

Kokku loodi projekti käigus 20 787 isikukirjet, mis erineb veidi 1867. aasta rahvaloenduse Tartu linna ametlikust tulemusest (21 014 inimest). Projekti panustas oma aega kokku 69 vabatahtlikku. Näha on ühisloomealgatustele tavapärasest trendi: lõviosa tööst teevad ära üksikud entusiastid: sisestajate esikolmik (4,4% vabatahtlikest, loonud vähemalt 2000 isikukirjet) koostas 36% kirjetest, esimesed kaheksa (11,8%, vähemalt 1000 kirjet) 72,2% kirjetest. Kontrollimise alguseks oli projekti aktiivsemate panustajate ring juba paika saanud, kümnest kontrollijast vaid üks polnud eelnevalt sisestamises osalenud. Sealjuures neli aktiivsemat (kontrollinud vähemalt 1000 isikukirjet) vaatas üle 97% kirjetest. Teistpidi võib siit välja lugeda ühisloomelise tegevuse laiemat potentsiaali – suur osa vabatahtlikest tundis küll huvi ajalooallikate avamise vastu, kuid see projekt neid mingil põhjusel ei kõnetanud. Märkida tasub, et projektiga leidis rahvusarhiiv endale ka uusi kasutajaid – 7 panustajat (10,1%) löid endale VAU konto samal päeval kui alustasid „Tartu 1867“ projektis osalemist.

Tulemuse kvaliteedist aimuse saamiseks kontrollisin nii pärast sisestamist kui ka pärast kontrollimist 207 isikukirjet ehk umbes 1% tehtud tööst

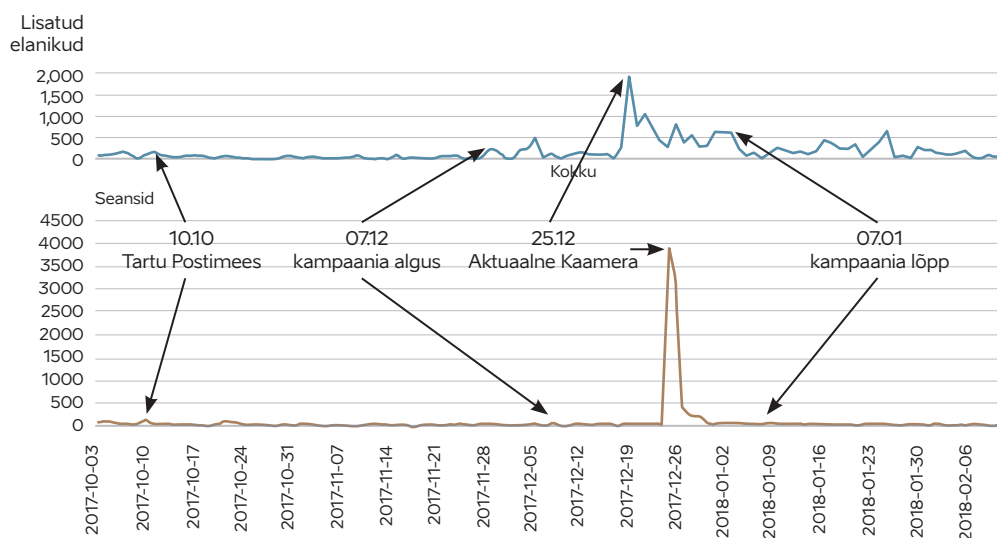

„Tartu 1867” sisestusvorm

põhjalikult üle. Sisestamise järel olid 94% väljadest (eesnimi, perenimi, vanus, amet jne) veatud. Kuna 6% vigu hajusid erinevate isikute peale, oli veatud isikukirjed 68,6%. Kõige rohkem raskusi olid valmistanud sisult kõige mitmekesisemad väljad – seisus ja amet –, aga ka isikunimedele täht-tähtelt korrektne lahtikirjutamine. Kontrollimine muutis neid arve tajutavalt, sama 207 isikukirje näitel oli projekti lõpuks veatud välja 98,6%, veatud isikukirjeid 88,9%.

Seega võib rõõmustada, et vabatahtlike töö tulemusena on valminud kaardirakendus Tartu linnaelanikest umbes 150 aasta eest, mis võiks pakkuda huvitavaid avastusi nii koduloohuvilistele kui ka genealoogidele. Ühisloomeprojektiga tekkinud andmekogu on pälvinud ka teadlaste huvi. Lisaks oleme pakkunud vabatahtlikele sisukat meelelahutust ajalooallikatega töötamisega ning võimalust lihvida paleograafilisi oskusi.

Lisatud elanike ja veebilehe külastusseansside statistika 03.10.2017–12.02.2018

Kaader filmist „Laenatud naene”: vaade enam kui saja aasta tagusele Tallinnale

Filmi „Premiere” saabumine filmiarhiivi: esmane kontroll ja puhastamine

„Laenatud naese” tehniline kontroll kerimislaua

Filmi „Premiere” tehniline kontroll, kaadris Zarah Leander

Filmi „Must teemant” reklaamfotodest ja vahetiitritest koosnev väljapanek filmiarhiivi fuajeesel

Kalliskividest ja mustadest aukudest

Eva Näripea, Maarja Hindoalla, Kadi Sikka

Stereotüüpsel arusaamal, et arhiiv on üks tolmune, igav ja üksluine koht, puudub igasugune tõepõhi. Pigem vastupidi: arhiivitöö nõuab laitmatut puhtust ja on ülimalt vaheldusrikas, sest iga päev on erinev. Siiski tuleb nentida, et mõni päev on teistest erilisem. Ekstra põnevad on muidugi mõista need päevad, kui arhiivi saabub asju, mida on lootusetult kadunuks peetud. Filmiarhiivis olid mõned 2017.–2018. aasta kõrghetked seotud just niisuguste elevusttekitavate leidudega. Üksiti annavad need lood aimu, kui keerukaid teid pidi filmid arhiivi jõuda võivad ja mis neist edasi saab.

Kõrghetk nr 1: „Laenatud naene“ jõuab (jälle) Tallinnasse

2013.–2014. aasta aastaraamatus juba jutuks olnud lühimängufilmi „Laenatud naene“ teekond kodumaale algas õigupoolest juba 2015. aasta viimastel kuudel, kui filmi originaalnegaatiivi säilitav Gosfilmofond kinkis „Laenatud naese“ digiteeritud koopia Eesti Filmi Instituudile. Selleks ajaks oli rahvusarhiivis hakanud idanema mõte, et Eesti publik peab saama võimaluse nautida seda teadaolevalt vanimat Tallinnas vändatud mängufilmi ka selle algsel kujul, st 35 mm lindil. Kuna Gosfilmofondi analoogkopeerimislabor on jätkuvalt töökorras, alustati vene kolleegidega läbirääkimisi filmikooopia valmistamiseks. 5. veebruaril 2017, mil üksiti tähistati esmakordselt rahvusvahelist filmilindipäeva (*Reel Film Day*),

Filmi „Laenatud naene“ 35 mm koopiat vaatavad kerimislaual läbi filmiarhiivi säilitusosakonna spetsialistid Kadi Sikka ja Meelis Pranno

saabusidki Moskvast kauaoodatud filmirullid: lisaks projektsiooniks mõeldud 35 mm positiivkoopiale ka duubelpositiiv, mis võimaldab edaspidi teha uusi linastuskoopiaid nii analoog- kui ka digikujul. “Laenatud naese” kinomaagiast on seitsaati osa saanud filmigurmaanid Tallinnast Viljandini ning Stockholmist Viinini.

Kõrghetk nr 2: „Musta teemanti” taastulemine

2017. aasta algas kurbade uudistega: lahkus legendaarne filmiajakirjanik Jaan Ruus. Tänu tema pärijate missioonitundele jõudis oluline osa Ruusi poolt aastakümnete jooksul kogutud filmiloolisest materjalist annetuseks rahvusarhiivi. Korrastustöö käigus selgus, et muu hulgas sisaldab kogu ka 1923. aastal filmitööstuses Regina-Film loodud tummfilmi „Musta teemant” (operaator Jakob Sildnik, režissöör Fjodor Ljubovski) reklaamfotosid ja vahetiitrite kaarte. Põrutavaks tegi avastuse asjaolu, et see „esimeseks eesti kunstdraamaks” tituleeritud viieosaline linateos on üks Eesti filmiajaloo mustadest aukudest, mille sisu ja vormi kohta on teateid äärmiselt napilt.

Fotod ja vahetiitrid annavad „Musta teemanti” narratiivist ja visuaalsest ilmast kena pildi, mis küll ei asenda kadunud (või optimistlikumalt: seni taasavastamata)

Kogumis- ja kasutusosakonna juhtivspetsialist Aap Tepper installeerib filmi „Musta teemant” reklaamfotodest ja vahetiitritest koosnevat väljapanekut

Filmi „Musta teemant” reklaamfoto: peategelane Trumov külastab kuulsa viiulikunstniku Jagdini abikaasat Olgat. RA, ERA.5222.0.339994

filmi ennast, kuid mille tähtsust Eesti kinoloo kontekstis ei saa alahinnata. Seda enam, et Tartus sõdadevahelisel perioodil fotograafi ja filmitegijana tegutsenud ning 1973. aastal traagiliselt hukkunud Jakob Sildniku „liikuvatest piltidest” pole paraku säilinud ainsamatki meetrit. Filmiarhiivi arhivaarid koostasid leitud fotode ja vahetiitrite põhjal „Musta teemanti” rekonstrueeriva näituse, mis avati pidulikult 2017. aasta rahvusvahelisel audiovisuaalpärandi päeval filmiarhiivi fuajees ning mis 2018. aasta lõpus rändas ajutiselt ka Tallinna ülikooli.

Kõrghetk nr 3: kõrtsist leitud ja Austriale tagastatud „Premiere“

Ühel kenal oktoobrikuisel päeval 2017 võttis filmiarhiiviga ühendust ehitusfirma Eviko projekti-juht Liisa Esko ja teatas, et Vene tänaval Kloostri Aidas toimunud renoveerimistööde käigus on avastatud puidust kast nelja filmirulliga. Juba 15 minuti pärast jõudis leid filmiarhiivi. Arhiivi konservaatrid tegid kiiresti kindlaks, et tegemist on 1937. aastal valminud Austria krimimuusikali „Premiere“ (režissöör ungarlane Géza von Bolváry, peaosas rootsi päritolu filmitäht Zarah Leander) nitropõhimikul – kahjuks küll pooliku – kinokoopiaga.

Keemiliselt äärmiselt ebastabiilne nitrofilm oli üllatavalt hästi säilinud, võiks lausa öelda, et ideaalses seisukorras – ilmselt seetõttu, et rulle kaitses puidust transpordikast, milles püsis soodne mikrokliima. Rahvusvahelise Filmiarhiivide Föderatsiooni (*The International Federation of Film Archives*, FIAF) põhikiri näeb ette, et rahvusliku kuuluvuse (s.t tootjamaa) järgi teiste FIAFi liikmete kogudesse sobivad filmid püütakse repatrieerida. „Premiere“i leidmine Eestist

Filmi „Premiere“ nitropõhimikul kinokoopia neli rulli leiti spetsiaalselt filmide transpordiks ettenähtud kastist

„Premiere“i tehniline kontroll kerimislaual

andis seega suurepärase võimaluse täita üht FIAFi põhieesmärki: olla avatud ja jagada kolleegidega nende töömaile kuuluvat ainet. Austria filmiarhiiviga ühendust võttes tuli välja, et Kloostri Aidast päevavalgele tulnud filmirullid olid tõeliselt unikaalsed, sest „Premiere“i negatiiv pole säilinud ja Austria arhiivis on tallel vaid oluliselt tagasihoidlikuma kvaliteediga atsetaatspõhimikul koopiad. Niisuguses kontekstis ei olnud keeruline otsustada, et imeilus „Premiere“ tuleb Austriale tagastada.

Rahvusarhiivi publikatsioonid 2017–2018

Ajalookultuuri ajakiri Tuna

2017 nr 1–4

2018 nr 1–4

Rahvusarhiivi toimetised /

Acta et commentationes archivi nationalis Estoniae

1 (32)

**Kroonikast epitaafini. Eesti- ja Liivimaa varauusaegsest
haridus- ja kultuurielust**

Koostanud Katre Kaju

Tartu: Rahvusarhiiv, 2017

2 (33)

Uutmoodi ja paremini! Ühiskondlikest muutustest

18. sajandil ja 19. sajandi algul

Koostanud Katre Kaju

Tartu: Rahvusarhiiv, 2018

Riigivanemad

Toomas Karjahärm, Ago Pajur. Konstantin Päts. Poliitiline biograafia.

I osa: vabameelne opositsionäär (1874–1916)

II osa: riigimees (1917–1956)

Tartu: Rahvusarhiiv, 2018

Meelis Saueauk, Helen Rohtmets–Aasa. Riigikantselei 1918–2018

Tartu: Rahvusarhiiv, 2018

Haridusministeeriumi sajand

Koostanud Liivi Uuet

Tartu: Rahvusarhiiv, 2018

Mu isamaa, mu õnn ja rõõm

Vinüülplaat

Rahvusarhiiv, 2018

Rahvusarhiiv 2015–2016

Koostanud Tõnu Tannberg, Helina Tamman

Tartu: Rahvusarhiiv 2017

Raamatuesitlused

Tõnu Tannberg annab monograafia ühe eksemplari üle Matti Pääsle

Toomas Karjahärm ja Ago Pajur monograafia „Konstantin Päts. Poliitiline biograafia“ esitlusel Pärnu Raeküla vanakooli keskuses 23. veebruaril 2018

Riigikantselei kommunikatsioonijuht Kristiina Tiimus, Meelis Sauaeuk ja Helen Rohtmetes-Aasa

„Riigikantselei 1918–2018“ esitlus toimus 9. novembril 2018 Tallinnas Stenbocki majas

Peaminister Jüri Ratas ja riigisekretär Heiki Loot (raamatus)

30. novembril 2018 möödus 20 aastat ajalookultuuri ajakirja Tuna esimese numbril ilmumisest, pildil Tuna tegijad Andres Langemets, peatoimetaja Ott Raun, Anu Seidla ja Margus Lääne

Raamatu „Haridusministeeriumi sajand“ koostaja Liivi Uuet, toimetajad Tõnu Tannberg ja Helina Tamman ning haridus- ja teadusminister Mailis Reps ministeeriumi sünnipäevaaktusel 13. novembril 2018

Koostaja Liivi Uuet tutvustab raamatut ministeeriumi Tallinna esinduses 12. detsembril 2018

Kronoloogia

2017

19. jaanuaril

avati rahvusarhiivi galeriis Tallinnas näitus „Visegradist Visegradini. Ühine pärand. Ühine tulevik“, mis tugines Tšehhi, Poola, Ungari ja Slovakkia arhiivühingute välja valitud arhiiv-ainesele ning teostus Visegradi Fondi ja Poola Vabariigi välisministeeriumi kaasabil.

1. veebruaril

avati Tartu rahvusarhiivi uus peahoone Noora, avamisel osales ca 400 inimest, tervituskõne pidas president Kersti Kaljulaid.

2.–4. veebruaril

olid vastse Noora maja ukсед avatud kõigile huvilistele, külastajaid oli ca 2500 inimest. Toimusid loengud, ekskursioonid ja töötoad arhivaaride ja konservatorite juhendamisel. Eesti vabariigi 100. aastapäevale pühendatud püsinäitust „Keerdkäigud“ Eesti riigi sünniperioodist 1917–1920 tutvustasid väljapaneku koostajad.

2. veebruaril

kõneles Ago Pajur Nooras Tartu rahust. Tartu ülikooli Eesti ajaloo rahvusprofessori ja rahvusarhiivi koostöös sündiv ning rahvusarhiivi püsiekspositsiooniga „Keerdkäigud“ lõimuv avalik loengusari kestab kuni 2020. aastani.

10. veebruaril

avati rahvusarhiivi galeriis Tallinnas näitus „Pilte ja noppeid tarbimisest pool sajandit tagasi“.

15. märtsil

avas filmiarhiiv Nooras fotonäituse „Defitsiidist taaskasutuseni“. Väljapanekus kõrvutati 25 aasta taguseid kriisiaja tühje poelette tänapäeva kaubaküllusega ning tollaseid vaateid ja tänavamoodi praegusaegsete piltidega.

21.–24. märtsil

toimusid Nooras europrojekti E-ARK lõppkoosolekud ja projekti tulemuste ettekandmine Euroopa Komisjonile.

29. märtsil

toimus Nooras uurimissaaliloeng, kus geograaf Taavi Pae ja ajaloolane Kersti Lust kõnelesid teemal „Mulkide nime saamisloost ehk kas mulgid on tõesti lollid?“.

3.–7. aprillil

viibis rahvusarhiivi esindus Bosnia ja Hertsegoviina Föderatsioonis Sarajevos, kus tutvuti mäluasutustega ja avati 1949. aasta märtsiküüditamist käsitlev näitus „Karm kevad“.

4. mail

pidas Ago Pajur sarjas „Keerdkäigud“ loengu autonoomiaseadusest.

11. mail

avati Nooras väljapanek „Piilugem pärgamente“, kus tutvustati 2016. aasta veebruaris rahvusarhiivile üle antud Zoege von Manteuffeli perekonnaarhiivi tähelepanuväärsemaid dokumente.

16. maist

on rahvusarhiivi uurijail arhiivi uurimissaalides tasuta ligipääs suguvõsa uurimise portaali Ancestry andmetele.

20. mail

tähistati esmakordselt Noora hoones Tartus arhiiviööd. Muuseumiöö teemast „Öös on mängu“ lähtuvalt keskenduti nii 1990. aastate arvutimängudele kui ka mängulistele õpitubadele ja ekskursioonidele. Osales ligi 850 huvilist. Arhiiviööd peeti ka Tallinnas Madara hoones.

26. mail

Tallinna linnaarhiivis välja antud ajalookirjanduse 2016. aasta aastapreemia pälvis „Eesti kunsti ajalugu 1940–1991. 6. köide, 2. osa“, koostaja Jaak Kangilaski. Tuna artiklipreemia 2016. aasta võitja oli Aldur Vunk kirjatööga „Eesti laevaehituse uus algus – 18. sajandi lõpust 19. sajandi keskpaigani“.

29.–31. mail

toimus Tartus Nooras rahvusvahelise arhiiviuuringute keskuse ICARUS ja europrojekti CO:OP konverents „Co:operative Estonia“, kus osales 70 inimest 20 riigist.

31. maist 2. juunini

kohtusid Balti arhiiviesindused Leedu rahvusarhiivi kutsel Palangas.

23. augustil

avati Nooras kauaaegse arhiivitöötaja Benita Labi (1911–1988) fotokogu põhjal koostatud näitus „Benita Labi: Splendid loneliness“, kuraator Dagne Aaremäe.

7. septembril

pidas Ago Pajur sarjas „Keerdkäigud“ loengu rahvusväeosadest.

20. septembril

leidis aset hooaja esimene uurijatund Tallinnas Madara arhiivihoidla hoones. Huvilisi oodatakse samas kohas iga kuu kolmandal kolmapäeval.

21. septembril

avati rahvusarhiivi galeriis Tallinnas näitus „Meie sõber jalgratas“, 23. ja 30. septembril korraldatud rattatuuri- del külastati samanimelise dokumentaalfilmi (1987, Hans Roosipuu) võttepaiku kesklinnas ja Põhja-Tallinnas.

21.–22. septembril

korraldas rahvusarhiiv Euroopa Liidu riigiarhivaaride ümarlaua (EBNA) ja Euroopa arhiivirühma (EAG) kohtumise Tallinnas Õpetajate maja ruumes. 23. septembril said külalised võimaluse tutvuda arhiivi peahoonega Tartus.

29. septembri

õhtul külastas üleeuroopalise teadlaste öö festivali raames Noorat 150 inimest, toimusid teadusloo-teemalised hoidla-ekskursioonid Tõnu Tannbergi ja Lea Leppiku juhtimisel, David Vseiovi loeng ja meisterdamise töötuba lastele.

3. oktoobril

esitleti Nooras rahvusarhiivi ühisloomekeskkonda „Tartu 1867“, esitlusele järgnes kunstiajaloolase Enriko Talvistu loeng 19. sajandi Tartu olustikust ja hoonestusest.

10. oktoobril

startis Nooras filmiarhiivi kogusid tutvustav arhiivikino. Seansid toimusid 2017/18 hooajal iga kuu teisel teisipäeval.

17. oktoobril

toimus Lääne-Viru keskraamatukogus Rakveres rahvusarhiivi pärastlõuna, kus tutvustati digiteeritud arhiiviallikate keskkonda Saaga, virtuaalset uurimissaali ja ühisloomet „Eestlased Esimeses maailmasõjas“.

18. oktoobril

jõudis rahvusarhiivi raamatukogu e-kataloogi ESTER.

24. oktoobril

toimus Tartus 2017. aasta tudengipreemia konkursi parimate tööde ettekandepäev. Preemia pälvis Ilmar Tammisto Tartu ülikoolis kaitsitud magistritööga „Liivimaa aadli ja Rootsi keskvõimu suhted aastatel 1634–1643: Liivimaa rüütelkonna taasloomine“.

24. oktoobril

avati Nooras 1993. aasta Narva autonoomiareferendumit tutvustav näitus (kuraator Ivan Lavrentjev). Aruteluringis „Narva tsivilisatsioonide

kokkupõrkes“ osalesid ajaloolased Olaf Mertelsmann ja Igor Kopõtin ning politoloog Karmo Tüür.

27. oktoobril,

rahvusvahelisel audiovisuaalpärandi päeval, avati filmiarhiivis külastajatele väljapanek miniplakatitest ja heliplaatidest, samuti näitus „Must teemant“.

2.–4. novembril

toimus filmimuuseumis IV rahvusvaheline Läänemeremaade filmiajaloo konverents „Cinematic Dynamics of Separation and Alliance, 1945–1960“, mille üks peamisi korraldajaid oli filmiarhiiv.

9. novembril

tutvustati Nooras Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Konsistooriumi, koguduste ja rahvusarhiivi pikaajalise koostöö tulemusi. Sõnavõtuga esinesid peapiiskop Urmas Viilma, Janis Tobreluts, Lea Teedema ja Jaan Lehtaru, kohtumise lõpetas teoloogiadoktor Peeter Roosimaa loeng reformatsiooni mõjust maa-rahvale.

7. detsembril

pidas Ago Pajur sarjas „Keerdkäigud“ loengu Maanõukogu otsustest.

19. detsembril

kogunesid kolleegid Eesti Ajaloomuuseumi Maarjamäe kompleksi ja filmimuuseumisse aastalõpukoosviibimisele.

2018

11. jaanuaril

esitleti Nooras rahvusrhiivi toimetiste esimest numbrit „Kroonikast epitaafini“. Rahvusrhiivi toimetised jätkavad seni Eesti Ajalooarhiivi toimetistena ilmunud sarja.

26. jaanuaril

avati Nooras näitus „Kus surijaid, seal pärijaid“ omapärastest pärimislugudest arhiiviallikate vahendusel. Folklorist Marju Kõivupuu kõneles näitusega haakuvalt teemal „Pärija(te)lt pärija(te)le“.

1. veebruaril

pidas Ago Pajur sarjas „Keerdkäigud“ loengu Eesti Vabariigi väljakuulutamisest.

19.–23. veebruaril

toimusid Nooras giidituurid seoses Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva nädalaga, ühtlasi oli võimalus tutvuda iseseisvusmanifesti 23. veebruaril 1918 Pärnus trükitud versiooniga.

23. veebruaril

esitlesid riigikantselei ja rahvusrhiiv Pärnus Raeküla vanakooli keskuses kaheköitelist monograafiat Konstantin Pätsist: Toomas Karjahärm, Ago Pajur. „Konstantin Päts. Poliitiline biograafia“. Monograafia ilmus riigikantselei väljaantava Eesti riigijuhtide uurimistipendiumi raames.

3. märtsist

on Noora uurimissaal Tartus külastajatele avatud ka laupäeviti 10–15.

8. märtsil

avati rahvusrhiivi galeriis Tallinnas näitus „Eesti ja Leedu“, mis valmis Eesti välisministeeriumi, Leedu suursaatkonna ning Eesti ja Leedu arhiivide koostöös tähistamiseks mõlema riigi 100. sünnipäeva.

11. aprillist

juuni alguseni oli Noora majas avatud Okupatsioonide muuseumi näitus eesti naisliikumise suurkujust Marie Reisikust (1887–1941).

17. aprillil

otsustas vabariigi valitsus eraldada 1,3 miljonit eurot rahvusraamatukogu hoone rekonstrueerimise alustamiseks. Hoonesse on planeeritud paigutada ka rahvusrhiivi Tallinnas paiknevad üksused.

21. ja 28. aprillil

korraldati Tartus Nooras Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva puhul koolitused algajaile suguvõsa- ja kohaloo uurijaile.

25. aprillil

esitles rahvusrhiiv Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias vinüülplaati „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“, millele on jäädvustatud Eesti hümn neli versiooni 1908. ja 1927. aastast. Kolmes rahvuslikus värvitoonis toodetud plaatide esitlusest tegi raadioülekande rahvusringhääling, tutvustamisel osales ka president Kersti Kaljulaid.

3. mail

pidas Ago Pajur sarjas „Keerdkäigud“ loengu vastupanust Saksa võimudele.

10. mail

avati rahvusarhiivi galeriis Tallinnas koostöös Eesti Kunstiakadeemia graafilise disaini eriala tudengitega kuus päeva kestnud videomängude interaktiivne muuseum „Infinite Lives“. Külastajad said kätt proovida videomängudega alates 1980. aastast.

19. mail

toimunud muuseumiööl „Öös on pidu“ tuli rahvusarhiiv välja kolme programmiga, suuremat tähelepanu köitsid Eesti filmidest inspireeritud tantsupidu ja videomänguvõistlused Tallinnas filmiarhiivis ja galeriis ning Tartus Noora majas koos Miina Härma gümnaasiumi õpilaste ja Karlova kooli puhkpilliorkestriga lavastatud rahvusarhiivi kogudest pärineva näidendi „Surnu pealuu ehk kõstri saladus“ etendus.

22. mail

sõlmis rahvusarhiiv koostöölepingu Ukraina riikliku arhiiviteenistusega, lepingu allkirjastasid arhiivide juhid Eesti ja Ukraina presidendi kohtumisel Kiievis.

29. mail

avati filmiarhiivis näitus „Neelatud aeg: 10 fotot erifondidest“, mis keskendus nõukogude perioodil eksisteerinud salajastele erifondidele ja nendega seotud protsessidele.

29.–30. mail

toimus rahvusarhiivi korraldusel OPFi (*Open Preservation Foundation*) liikmete aastakohtumine Tallinnas ühismisteeriumi hoones ligi 25 inimese osalusel.

30.–31. mail

toimus Euroopa Liidu rahvusarhiivide säilitusjuhtide kohtumine Tartus, kus 12 riigi esindajad arutlesid konservaatrite akrediteerimise eri praktikate ja eriala õppekavade üle.

31. mail ja 1. juunil

korraldas rahvusarhiiv koostöös majandus- ja taristuministeeriumiga digitaalarhiivinduse ja digitaalse dokumendihalduse teemasid käsitleva DLM-foorumi liikmete kahepäevase konverentsi Tallinnas ühisministeeriumi hoones, konverentsil osales ca 100 inimest, neist 70 välismaalt ja 30 Eestist.

1. juunil

startisid Euroopa Komisjoni programmi „Connecting Europe Facility“ (CEF) raames üle-euroopalise projekti E-ARK4ALL tegevused, rahvusarhiiv osaleb DLM-foorumi partnerina.

8. juunil

Pärnu muuseumis välja kuulutatud ajalookirjanduse aastapreemia pälvis professor Jüri Kivimäe monograafia „Rektor Hans Kruus“. Ajakirja Tuna 2017. aasta artiklipreemia laureaat oli Valdur Ohmann artikliga „Hispaania kodusõjas (1936–1939) osalenud eestlaste arv“.

22. juunil

avasid Poola Vabariigi suursaatkond Eestis ja rahvusarhiiv Nooras näituse „Poola-Eesti suhted 1918–1939: kajastusi Eesti arhiivivaramus“. Näituse avamisel osales Poola Vabariigi president Andrzej Duda koos abikaasaga, visiiti juhtis suursaadik Grzegorz Kozłowski.

26.–29. juunil

toimus rahvusarhiivi kaaskorraldusel MTÜ Baltic Heritage Network konverents „New Beginnings of Baltic Diaspora“ Eesti Rahva Muuseumis Tartus.

29. juunil

tänati Tartu raekojas tublimaid vabatahtlikke, kes olid andnud oma panuse rahvusarhiivi ühisloomesse „Tartu 1867“, aidates kaardistada enam kui 20 000 toonase linnaelaniku andmed.

30. augustil

avati rahvusarhiivi galeriis Tallinnas näitus „Ilus ajalugu“, mis tõi vaatajani kauneid foto- ja kaardinäidiseid arhiivi kogudest.

6. septembril

pidas Ago Pajur sarjas „Keerdkäigud“ loengu riikluse ülesehitamise algusest.

21.–23. septembril

osales Priit Pirsko konverentsil „Baltimaad 100“ Väliseesti Muuseumis Torontos ja pidas loengu dr. Vello Sootsi mälestusloengute sarjas.

1. oktoobril

külastas Bulgaaria suursaadik Eestis ja Soomes Martin Ivanov rahvusarhiivi Tartus ja avas Plovdivi riikliku raamatukogu koostatud näituse kirjakunsti koolidest ja kirjutamiskeskustest Bulgaaria aladel 15.–18. sajandil.

9. oktoobril

toimus Nooras arhiivikino 2018/19 hooaja avaseanss, filme näidati ikka iga kuu teisel teisipäeval.

16. oktoobril,

rahvusarhiivi tudengipreemia ettekandepäeval, pälvis 2018. aasta tudengipreemia Toivo Kikkas Tartu ülikoolis kaitstud bakalaureusetööga „Jalaväe relvastusega varustamine Eesti Vabadussõjas 1918–1920“.

25. oktoobril

alustas arhiivikino 2018/19 hooaega ka Tallinnas, Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumi kohvikus. Seansid toimuvad iga kuu neljandal neljapäeval.

7. novembril

avati rahvusarhiivi galeriis Tallinnas näitus „Eesti elukaared: Sajandi album“. Väljapanek näitas inimese elutee olulisemaid momente ja tähtsündmusi 200 fotol Eesti Vabariigi saja aasta jooksul.

7.–9. novembril

toimus rahvusarhiivi kaaskorraldusel Balti audiovisuaalarhiivide nõukogu (BAAC) konverents filmimuuseumis Maarjamäel.

8.–13. novembril

külastas rahvusarhiivi Tallinnas ja Tartus neli kolleegi Bosnia ja Hertsegoviina Föderatsiooni arhiivist eesotsas direktori Adamir Jerkovićiga.

9. novembril

esitleti Tallinnas Stenbocki majas ajaloodoktorite Meelis Saueaugu ja Helen Rohtmets-Aasa kirjutatud raamatut „Riigikantselei 1918–2018“.

11. novembril,

Noora teemapäeval „Isadepäeval ilmasõjast“, tänati neli aastat kestnud ühisloomeprojekti „Eestlased Esimeses maailmasõjas“ osalenud vabatahtlikke ja Aadu Must pidas teemakohase ettekande. Külalised Bosnia ja Hertsegoviina Föderatsiooni arhiivist avasid vestibüülis rändnäituse „Sarajevo Assassination“. Tutvustati ajastukohaseid relvi ja söödi naiskodukaitse vabatahtlike keedetud sõdurisuppi. Harivaid ja lõbusaid tegevusi oli nii lastele kui suurtele.

13. novembril

esitleti haridus- ja teadusministeeriumi ruumes Tartus arhivaari Liivi Uueti koostatud käsitlust „Haridusministeeriumi sajand 1918–2018“.

13. novembril

avati Leedu sõjamuuseumis Kaunases kaheksa riigi (Soome, Eesti, Läti, Leedu, Poola, Valgevene, Ukraina ja Gruusia) arhiiviesinduse osalusel

näitus „The End of the World War I: Decisive Turn Towards Modern Europe“.

15.–29. novembril

toimusid rahvusarhiivi, PÖFFi ja Eesti Kunstiakadeemia koostöös korraldatud filmiarhiivindust käsitleva sarja avatud loengud. Pimedate Ööde filmifestivali retrospektiivprogrammi „Fookuses: 100-aastased“ panustas ühes Euroopa filmiarhiividega ka meie filmiarhiiv.

19.–20. novembril

leidis aset neli aastat väldanud europrojekti „Community as Opportunity“ lõpufestival Zagrebis.

30. novembril

möödus 20 aastat ajalookultuuri ajakirja Tuna esimese numbril ilmumisest, ajakirja algusele ja teekonnale vaadati tagasi pidulikul koosviibimisel Tallinna linnaarhiivis.

6. detsembril

pidas Ago Pajur sarjas „Keerdkäigud“ loengu Vabadussõja puhkemisest.

13. detsembrist

2019. aasta jaanuari lõpuni sai Tartu uurimissaalis tutvuda Vatikani ja Itaalia kirjastuse Scripta Manent koostöös ilmunud kolmeköitelise tähtteosega „La Cappella Sistina“.

14. detsembril

toimus rahvusarhiivi aastalõpukoosviibimine Ugala teatris Viljandis.

Autorid

Maarja Hindoalla	filmiarhiivi arhivaar-kuraator
Toivo Jullinen	riigiarhivaari asetäitja
Birgit Kibal	kommunikatsiooni- ja välissuhete juht
Lauri Leht	Digitaalarhiivi direktor
Jaan Lehtaru	Tartu säilitusosakonna konserveerimisvaldkonna juht
Sven Lepa	Tartu kasutusosakonna arhivaar
Tiina Männapsoo	Tallinna säilitus- ja kasutusosakonna arhiivipedagoog
Eva Näripea	filmiarhiivi direktor
Liisi Pabstel	Tartu kasutusosakonna arhiivipedagoog
Küllike Pihkva	Tartu säilitusosakonna konservaator
Priit Pirsko	riigiarhivaar
Kadi Sikka	filmiarhiivi peaspetsialist
Helina Tamman	teadus- ja publitseerimisbüroo nõunik-peatoimetaja
Tõnu Tannberg	teadusdirektor
Lea Teedema	Tartu kogumisosakonna arhivaar
Ruth Tiidor	Tartu säilitusosakonna juhataja
Kadri Tooming	Tartu kasutusosakonna asejuhataja
Hanno Vares	arhiivinõunik
Birgit Veiler	Tallinna kogumisosakonna arhivaar

Fotod:

Benno Aavasalu, Margus Evert, Maarja Hindoalla, Reet Hünerson, Birgit Kibal, Andres Kiho, Kaja Komissarov, Jaan Lehtaru, Sven Lepa, Jüri Metssalu, Mati Mänd, Jarmo Nagel, Jaak Nilson, Liisi Pabstel, Küllike Pihkva, Kadi Sikka, Helina Tamman, Aap Tepper, Ruth Tiidor, Gerli Toomet, Aron Urb, Hanno Vares, Tiiu Viljalo

Statistika 2017–2018

Personal / Staff

	31.12.2016	31.12.2017
teenistuskohdade arv / <i>number of positions</i>	208	198
teenistujate arv / <i>number of employees</i>	208	200*
s.h ametnikke / <i>incl. officials</i>	87	87

* osakoormusega teenistujad jagavad ühte teenistusk kohta, seetõttu saab teenistujate arv olla suurem kui teenistuskohdade arv

Arhiivihoidlad / Repositories

	2017	2018
ruumide kogupind / <i>total area (m²)</i>	30 395	30 395
hoidlapind / <i>repository area (m²)</i>	17 476	17 476
koormatud riiulite pikkus (rm) / <i>shelves loaded (m)</i>	88 664	90 734
vaba riiuliruumi pikkus (rm) / <i>free shelves (m)</i>	19 602	16 907

Uurijateenindus / Researcher service

	2017	2018
külastused virtuaalselt / <i>visits on-line</i>	1 146 202	1 152 597
külastused kohtadel / <i>visits on-site</i>	8318	8174
virtuaalse uurimissaali kasutajad / <i>users of virtual reading room</i>	18 202	19 596
digitaalkujutised veebis / <i>digital images in web</i>	18 476 055	19 536 489
lahendatud päringud / <i>requests answered</i>	4674	5174

Kogumine / Acquisition

	2017	2018
vastuvõetud pabersäilikud / <i>acquired paper-based records</i>	126 147	130 726
säilikute koguarv / <i>total amount of records</i>	9 313 752	9 493 598

Hindamine / Appraisal

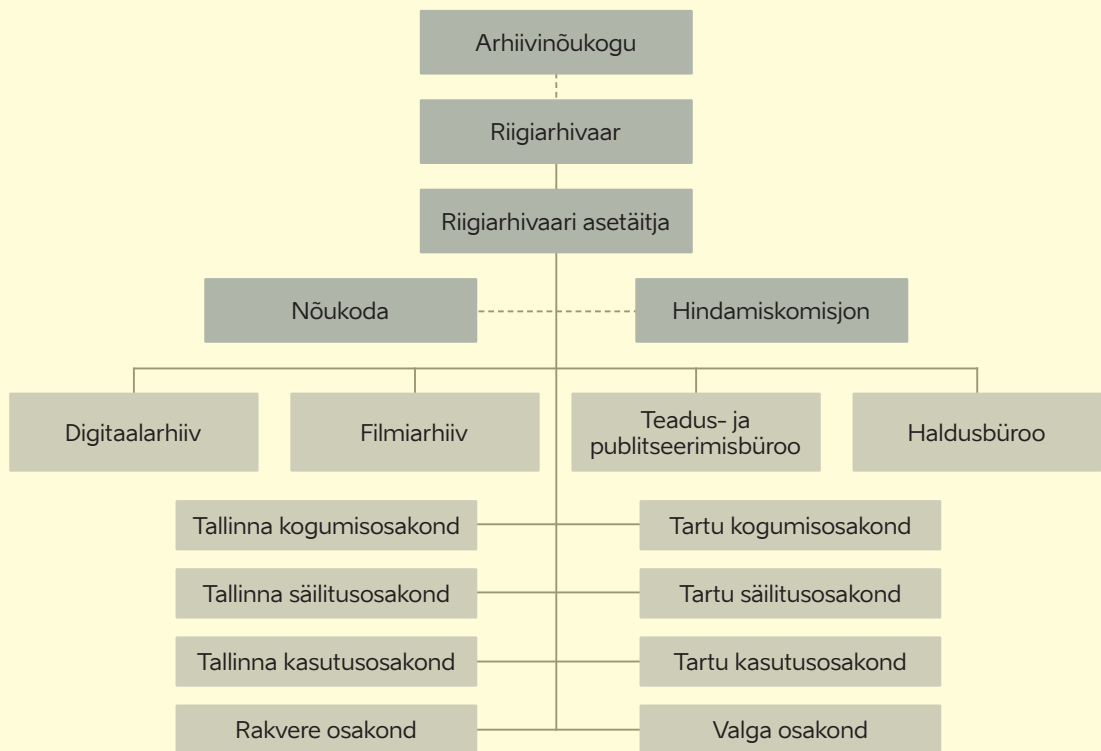
	2017	2018
arhiivimoodustajad / <i>archives' creators</i>	698	536
hinnatud arhiivimoodustajad / <i>appraised archives' creators</i>	673 (96,4%)	524 (97,8%)

Eelarve / Budget

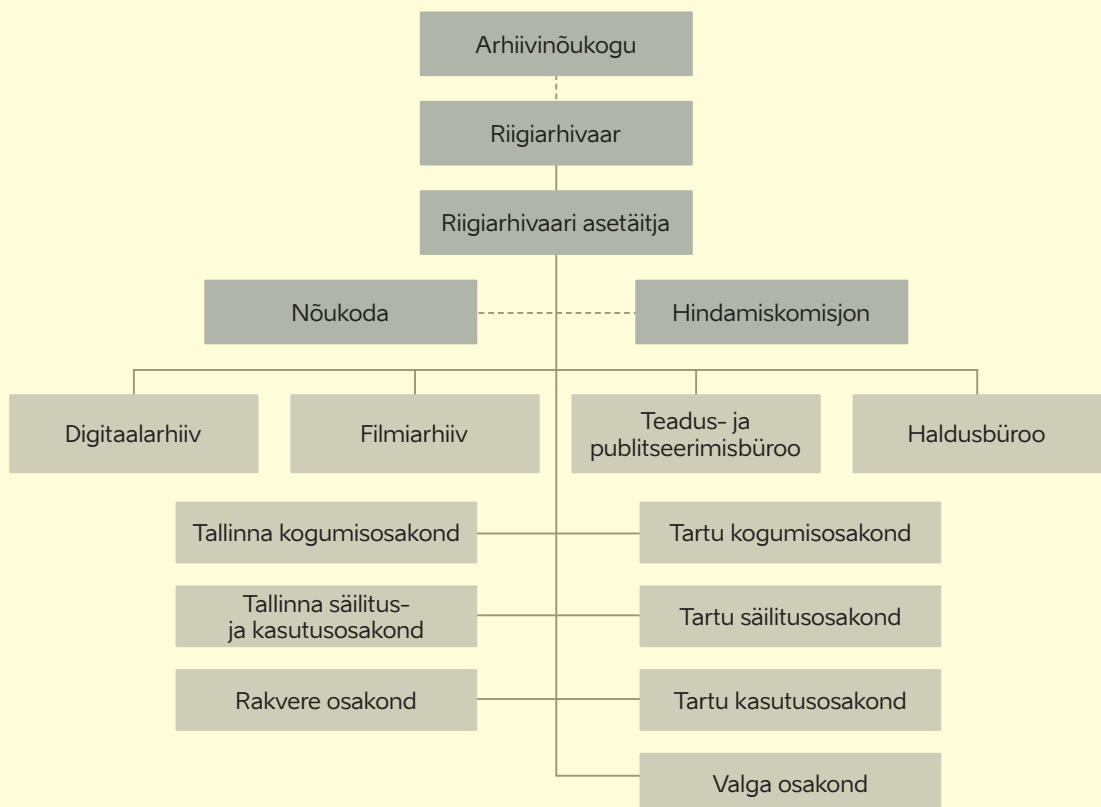
	2017	2018
üldmaht / <i>full quantity:</i>	6 750 659	8 250 242
sealhulgas investeeringud / <i>incl. investments</i>	0	1 004 000
majandamiskulud / <i>operating costs</i>	2 848 854	2 623 558
palgafond / <i>total payroll</i>	2 602 813	2 970 314
sotsiaalmaks / <i>taxes</i>	879 751	1 003 966

Rahvusarhiivi struktuur

2017. aastal

2018. aastal

Rahvusarhiivi kontaktid

www.ra.ee

Postiaadress:

Nooruse 3, Tartu 50411

telefon 738 7500

rahvusarhiiv@ra.ee

Filmiarhiiv

Ristiku 84, Tallinn

telefon 693 8613

filmiarhiiv@ra.ee

Rahvusarhiivi galerii

Maneeži 2, Tallinn

telefon 693 8024

galerii@ra.ee

Noora uurimissaal

Nooruse 3, Tartu

telefon 738 7521

tartu@ra.ee

Madara uurimissaal

Madara 24, Tallinn

telefon 693 8668

tallinn@ra.ee

